

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kairi Lume

**NAISTE EMOTSIONAALNE HEAOLU NING
TOIMETULEK PERE- JA TÖÖELU
ÜHILDAMISEL AUDRU VALLA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Liina Puusepp

Pärnu 2016

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Naiste roll ühiskonnas	6
1.1. Naiste võrdõiguslikkus tänapäeval ja olukord tööturul	6
1.2. Naiste toimetulekut seletavad mudelid ja teooriad.....	11
1.2.1. Konfliktiteooria	11
1.2.2. Eelistuste teooria	13
1.2.3. Perspektiiviteooria.....	14
1.2.4. Stress ja elu stressi skaala	16
1.3. Üksikema toimetulek võrdlusena naiste toimetulek kahevanemaga peres.....	18
1.3.1. Üksikemade olukord	18
1.3.2. Naine perekonnas	20
2. Naiste pere- ja tööelu ühildamine ja emotsionaalse heaolu uuring Audru vallas ...	24
2.1. Audru valla tutvustus.....	24
2.1.1. Audru valla demograafilised näitajad	25
2.1.2. Audru valla sotsiaalvaldkonna probleemid ja toetused valla elanikele	27
2.2. Uuringu eesmärk ning tulemuste analüüs	30
2.2.1. Probleemiseade ja uurimisküsimused	30
2.2.2. Uurimismetoodika ja valim.....	31
2.2.3. Uuringu tulemused	32
2.3. Naiste pere- ja tööelu ühildamine ja emotsionaalse heaolu uuringu järeldused ja ettepanekud.....	41
Kokkuvõte	44
Viidatud allikad.....	47
Lisad	54
Lisa 1. Küsitlus naiste pere- ja tööelu ühildamise ning emotsionaalse heaolu kohta	54

Summary57

SISSEJUHATUS

Viimasel ajal on aina teravamaks muutunud arutelud teemadel naiste ja meeste võrdõiguslikkusest ning töö ja pereelu ühildamisest, kuna Eestis on jätkuvalt valitsev arusaam, et naise põhiülesanne on pühenduda perele ja lastele, meestel aga tööle ja karjäärile. Naistel on tööturul teisejärguline koht, rohkem teenindav roll ning meestega võrreldes madalamad palgad.

Eesti perepoliitika toetab küll igati peresid erinevate teenuste ja toetuste näol – sünnitoetus, lastehoiu teenus, vanemapuhkus ning naistel on võimalus omandada haridus ja osaleda poliitikas meestega võrdselt, eksisteerib meeste ja naiste vahel suur palgalõhe ning naiste kohustused kodus on tunduvalt suuremad kui meestel.

Kui naised tunnetavad konflikti oma pere ja tööelu rollis, siis kogevad nad sageli süütunnet, kuna ei suuda kinni pidada nii-öelda ühiskonna ideaalsetest standard ootustest töö ja pereelu ühildamise suhtes. Naised ei peaks ohverdama ennast valides kas ainult töö või pereelu. Töö ja elu ühildamine on oluline nii inimese enesehinnangule, enesega rahulolule ja üldisele harmoonilisele elule, sest naiste panus majandustegevusse on suur.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada, kas Eestis viimasel ajal teravalt esile kerkinud töö- ja pereelu ühildamise temaatika on aktuaalne ka Audru vallas ning millised on valla naiste emotsionaalse heaolu näitajad.

Uurimisküsimused:

- kas eelkooliealiste laste emadel esineb pere ja tööelu ühildamises raskusi?
- milline on naiste rahulolu enda majandusliku olukorraga?
- millised ühiskondlikud tegurid mõjutaksid otsust lapsi saada kõige enam?

- millised on Audru valla naiste elu stressi näitajad?

Eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

1. käsitleda soolist võrdõiguslikkust tänapäeval ja naiste olukorda tööturul;
2. käsitleda naiste toimetulekut seletavaid mudeleid ja teooriaid;
3. võrrelda üksikema toimetulekut naiste toimetulekuga kahevanemaga peres;
4. tuua välja Audru valla demograafilised näitajad ning sotsiaalvaldkonna probleemid;
5. viia läbi naiste pere- ja tööelu ühildamine ja emotsionaalse heaolu uuring;
6. tuginedes uuringu tulemustele teha ettepanekuid aitaksid kaasa Audru valla naiste emotsionaalne heaolu parandamisele ja toimetulekut töö- ja pereelu ühildamisel.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade tänapäeva soolisest võrdõiguslikkusest ning naiste olukorrast tööturul, käsitletakse naiste toimetulekut seletavaid mudeleid ja teooriaid ning võrreldakse üksikema toimetulekut naiste toimetulekuga kahevanemaga peres.

Teises peatükis tuuakse välja Audru valla demograafilised näitajad ning sotsiaalvaldkonna probleemid, analüüsitakse naiste pere- ja tööelu ühildamise ja emotsionaalse heaolu uuringu tulemusi ning tehakse ettepanekuid.

1. NAISTE ROLL ÜHISKONNAS

Ehkki näiliselt on tänapäeva naiste olukord kergem võrreldes eelnenud ajastute ühiskonna normidega – naistele kehtivad samaväärsed inimõigused kui meestele, on siiski naised justkui survestatud olema võrdsed peamiselt meeste poolt juhitud maailmas. Naised peavad tõestama ennast karjääri tehes samadel tingimustel nagu mehedki, kuid kohustused lapsi kasvatada ning hoolitseda majapidamise eest, on valdavas osas kanda naistel.

1.1. Naiste võrdõiguslikkus tänapäeval ja olukord tööturul

Naiste võrdõiguslikkus on aktuaalne teema, sellest räägitakse palju ning tundub, et soolisest võrdõiguslikkusest on saanud aktsepteeritud mõttelaad ja ühiskonnas nõustatakse sellega. Samuti näivad olevat seadustega kehtestatud õigused kõigile ühesugused. Kuid reaalne tegelikkus jagab sotsiaalsed kohustused, vastutuse ning võimalused ebavõrdselt, mis tulenevad endiselt juurdunud arusaamades soorollidest, kus naistele omistatakse kodukeskset rolli ning meestele töökeskset, seades naised ühiskonnas majanduslikult haavatavamasse olukorda.

1995. aastal toimus Pekingis ÜRO neljas naiste maailmakonverents, kus võeti vastu tegevuskava – rahvusvaheline kokkulepe naiste õiguste tagamiseks ja aktiivseks osalemiseks avalikus ja eraelus. Üheks kriitiliseks probleemvaldkonnaks peetakse naiste tervist, kus märgitakse, et muret tekitavalt kasvavas tendentsis on naiste vaimse tervise häired, mis on seotud alavääristamisega, võimetusega, vaesusega, millega kaasneb sageli ületöötamine ja stress. (United Nations, 1995, lk 60).

Sooline võrdõiguslikkus tähendab, et naised ja mehed omavad võrdselt samu õigusi ja võimalusi kõigis ühiskonna sektorites, mis väljendub nii osalemisel majandustegevuses

kui ka otsuste vastuvõtmisel, teisisõnu naiste ja meeste püüdlusi ning vajadusi väärtustatakse ja soositakse võrdselt, ilma stereotüüpsete piirangute või eelarvamusteta tulenevalt soorollidest (ILO, 2007, lk 91-92). Üks olulisemaid põhjuseid, mis takistab soolise võrdõiguslikkuse levimist ühiskonnas on see, et inimestesse on endiselt väga sügavalt juurdunud teatud stereotüübid, mis määratlevad naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas, tööl ja kodus (Jõerand, 2016).

10. novembril 2015 UNESCO Science raportis (2010, lk 85) märgitakse, et kuigi naised on hästi esindatud sellistes erialasektorites nagu tervishoid, põllumajandus ning keskkonnajuhtimine, ei ole naised siiski võrdselt esindatud kliimamuutustega seotud töö sektorites oskustöölistena, spetsialistidena või otsustajatena. Samuti on naised vähe esindatud erialadel, mis on seotud üleminekuga säästvale arengule – energeetika, transport, infotehnoloogia ja arvutid. Viimane on väga oluline teabe jagamiseks ja keskkonnaseireks.

Võrreldes meestega kogevad naised vaesust ja sotsiaalset tõrjutust teravamalt. Mehed kalduvad omama kõrgemat sotsiaalmajanduslikku seisundit kui naised, kuna naisi mõjutavad äärmuslikud ilmastikunähtused nagu põuad, üleujutused jt ilmastikust tulenevad nähtused rohkem. Ülemaailmselt on täheldatud suurt naiste üle esindatust põllumajandussektoris ning turismis, mis on otseselt seotud nii ilmastikunähtuste kui kliimamuutustega. See on ka üks põhjusi, miks esineb naiste seas rohkem vaesust (UNESCO, 2010, lk 85).

Soorollide jaotuste tõttu, mille all paljud naised kannatavad, avaldavad sageli suurt mõju olulistele isiklikele otsustele, mis on seotud hariduse, karjäärivalikute, töökorralduse, perekonna ja pereplaneerimisega. Neil otsustel aga on omakorda otsene mõju majandusele ja ühiskonnale – naiste panus majanduskasvu on suur, kuid alahinnatud. Oluline mõjutaja siinkohal on naiste puhul emaks saamine. Lapsevanemaks olemine hoiab naiste tööhõive määra madalana (Euroopa komisjon, 2010, lk 3; Sotsiaalministeerium, 2009).

2010. aastal alustas Vilniuses tööd Euroopa Liidu Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE). Instituut töötab välja Soolise Võrdõiguslikkuse Indeksi – tööriist, mõõtmaks

soolist võrdõiguslikkust valdkondades mis on Euroopa Liidu strateegiates välja toodud, saamaks selgust kui lähedal tegelikult ollakse püstitatud eesmärkide saavutamisele.

Indeksi väärtuseks on vahemik 1 kuni 100, kus väärtus 1 tähistab absoluutset ebavõrdsust ning 100 täielikku soolist võrdõiguslikkust. Indeks põhineb meeste ja naiste vaheliste erinevuste mõõtmisele ehk soolõhele, mille põhivaldkondades on töö, raha, teadmised, aeg, võim ja tervis. Kõrge skoor indeksis näitab head tulemust ning võrdsust meeste ja naiste vahel (Paats, 2014, lk 1-3). Näiteks kõrge skoor mingis teatud valdkonnas tähendab, et ühiskonnas on selliste inimeste osakaal suur ning tasakaal naiste ja meeste vahel võrdne.

2015. aastal avalikustatud Eesti majandusülevaate põhjal, milles tuli välja Eestis valitsev suur palga erinevus meeste ja naiste vahel võrreldes teiste Euroopa riikidega, soovitab OECD (Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon) Eesti majanduse kiiremaks arenguks naiste potentsiaali paremini rakendada, vähendada naiste ja meeste palgalõhet, edendada naisettevõtlust ning soodustada isade vanemapuhkusele jäämist (Männi, 2015). Statistikaameti 2014. aasta andmete põhjal oli nais palgatöötajate brutotunnitasu 23,3 % madalam kui meespalgatöötajatel. Varasema aastaga võrreldes vähenes sooline palgalõhe 1,5 protsendipunkti, mis on äärmiselt väike tõus. (Statistikaamet, 2015).

Eesti Soolise Võrdõiguslikkuse näitajate põhjal saavad Eestis naised oluliste otsuste tegemisel vähem kaasa rääkida ning suurte ettevõtete nõukogudes on naisi vaid 7%, mis seostub tugevasti OECD soovitusel analüüsida naisettevõtlust takistavaid tegureid. (Paats, 2014, lk 1-3).

Kuigi Eesti naiste haridustase on kõrge, on naiste osakaal otsustamistasandil juhtide ning ettevõtjate näol madal ning isegi siis, kui naine töötab juhtival kohal, erineb tema töötasu suuresti oma meeskolleegist. OECD iga-aastane haridusindikaatorite kogumik toob välja, et ka Eesti kõrgema haridustasemega inimeste seas on sooline palgalõhe suur – kõrgharidusega naine teenib ainult 63% kõrgharidusega mehe palgast, mis on OECD riikide hulgas suurim lõhe. Samuti märgiti, et 2012. aastal oli töötute naiste hulgas

kõrgharidusega naisi 20,8% ja töötute meeste hulgas kõrgharidusega mehi 8,7% (Soolise... 2013).

Naiste ebavõrdne kohtlemine tööturul koormab majandust ja põhjustab annete kasutamata jätmist. Samuti rikub see põhiõigust – võrdsus on üks viiest Euroopa Liidu põhiväärtusest, millega püüeldakse naiste ja meeste vahelise võrdõiguslikkuse poole kõigis oma tegevustes ja keelatakse diskrimineerimine soo alusel. Eesti tööturg eristub Euroopa Liidu liikmesriikide hulgas keskmisest suurema soolise ebavõrdsuse poolest. Naised on ülesindatud vähemtasustatavates ja väärtustatavates sektorites nagu tervishoid, haridus ja avalik haldus ning tasu tehtud töö eest, võrreldes meestega on märgatavalt väiksem. Selline ebavõrdsus seab naised olukorda, kus enda elu puudutavaid otsuseid tehes, tuleb lähtuda nii-öelda ellujäämise valikust (Euroopa komisjon, 2010, lk 3-7).

Eesti soolise võrdõiguslikkuse üks peaesmärke on kõrvaldada tööturul ebavõrdne kohtlemine naiste ja meeste vahel, mis tähendab, et naised peavad omama meestega võrreldes võrdset juurdepääsu töökohtadele, saama võrdväärse töö eest võrdset tasu, neile pakutakse võrdseid karjääri- ja enesearendamise tingimusi, võimalusi töö ja pereelu ühitamiseks, soolisest või seksuaalsest ahistamisest vaba töökeskkonda ning võrdselt ohutuid töötingimusi (Võrdõigusvoliniku..., 2014, lk 7).

Üks põhjuseid soolise palgalõhe olemasolul on töökohtade jaotumine tavapäraselt naiste ja meeste töödeks. Eeldades, et soorollide järgi peaksid naised pühenduma rohkem kodustele kohustustel ja mehed karjäärile (Sotsiaalministeerium, 2009)

Ajakasutamise uuringud näitavad, et koduseid töid teevad igapäevaselt tunduvalt rohkem naised. Eesti naistel, kellest valdav osa käib palgatööl, on tasustamata kodutöid tehes topeltkoormus, mis omakorda vähendab nende võimalust teostada ennast ühiskonnas, teha vabatahtlikku tööd, kandideerida esinduskogudesse jne (Sepper, 2010, lk 6-7). Et osaleda ühiskonna elus, peab tänane naine otsima endas teadlikult lisaressursse, et ennast eluga kursis hoida, võtta osa ühiskonna hüvedest ja sundima ennast puhkama.

Vananenud traditsiooniliste arvamuste tõttu, peetakse naistele sobivateks ametiteks selliseid erialasid, mis oleksid justkui sarnased naiste kodus tehtavate tööde ja kohustustega – teenindamine, õpetamine, abi osutamine. Samuti ollakse seisukohal, et naine ja võim ei käi kokku, omistades võimupositsiooni vaid meestele, nii samuti ka kõik tehnika ja masinate seotud tegevused (Võrdõigusvoliniku..., 2014, lk 4).

Statistikaameti tööjõu-uuringud toovad välja, et naiste ootused töö eest saadavale tasule on madalamad kui meestel, millest võib järeldada, et naised on sunnitud leppima olukorraga. Kuid siinkohal jäetakse sageli märkamata asjaolu, et suur sooline palgaerinevus mõjutab mitte ainult naisi vaid ka neid, kes on otseselt naise sissetulekust sõltuvad – lapsed, eriti üksikvanema lapsed (Statistikaamet, 2015).

Sotsiaalse turvalisuse, kaasatuse ja võrdsete võimaluste arengukava 2016-2023 (Sotsiaalministeerium, 2015) aluseks oleva hetkeolukorra ülevaates on välja toodud, et Eesti naised elavad meestest keskmiselt ligi 9 aastat kauem ning naistel on vanemaks saades suurem risk üksi jääda ning vaesusse sattuda. Arvestades kokku elatud aastate pingutusi oma laste heaolu nimel ning toetudes aktiivsena vananemise arengukavale 2013–2020 (Sotsiaalministeerium, 2013) kus tuuakse välja, et töötajate tervise ja turvalisuse tagamine kogu tööalase karjääri jooksul on jätkusuutliku tööelu ning pärast pensionile jäämist aktiivsena ja tervena vananemise eeltingimus, ei pruugi Eesti naine sellise tööalase ebavõrdsuse tõttu jääda aktiivseks ühiskonna liikmeks, vaid pigem abivajajaks, sest tervislik seisund ei võimalda ühiskonna elust osa võtta või iseseisvat toimetulekut.

Naiste tõrjutus Eesti tööturul tuleneb ebavõrdsest kohtlemisest naiste ja meeste vahel, kus naised saavad samaväärse tehtud töö eest vähem palka. Eelnevalt läbiviidud uuringudki samal teemal, toovad välja, et naiste ootused töö eest saadavale tasule on madalamad kui meestel. Naised on sunnitud täna leppima olukorraga, kuna lahendusi olukorra parandamiseks pole, kuid samas kannatavad sellise diskrimineerimise tõttu ka need kes, on otseselt naise sissetulekust sõltuvad – lapsed, eriti üksikvanema lapsed.

1.2. Naiste toimetulekut seletavad mudelid ja teooriad

Käesolevas alapeatükis käsitletakse naiste toimetulekut seletavaid mudeleid ja teooriaid, mis aitavad kaasa jõudmaks antud lõputöö eesmärgini.

Aastal 2010 näitas Soolise Võrdõiguslikkuse Indeks et, võrdse ühiskonna suunas ollakse veel poolel teel – Euroopa Liidu indeks oli maksimumväärtusest 100 vaid 54. Kõige suurem erinevus, võrreldes meestega, tuli välja valdkondades ajakasutus ning võimupositsioon. Aja ebavõrdsus väljendub selles, et naised on rohkem hõivatud laste ning kodu eest hoolitsemisega kui mehed – naistest 41% ning meestest 25% tegeleb laste eest hoolitsemisega iga päev vähemalt ühe tunni ning 77% naistest tegeleb koduste toimetustega iga päev vähemalt ühe tunni, samas kui meeste näitajaks oli 24%. Võimu valdkonna ebavõrdsus tähendab aga seda, et mehi on olulistel otsustamispositsioonidel märgatavalt rohkem kui naisi, näiteks suurte ettevõtete nõukogudes, liikmesriikide valitsuste ning parlamendi liikmete hulgas on naisi väga vähe.

Eestis on Soolise Võrdõiguslikkuse Indeks 50 ning suurim erinevus Euroopa Liidu keskmisega on valdkonnas raha, mille näitajateks oli Euroopa Liidus 68,9% ja Eestis 49,1%. Märgatavalt suure erinevuse põhjuseks on Eestis valitsev suur sooline palgalõhe, mis oli aastal 2012 meeste brutotunnitasuga võrreldes 25% madalam. Suur erinevus palkades näitab erinevust sissetulekutes üldiselt ning naiste risk langeda vaesusesse võrreldes meestega on tõenäolisem. Palgaerinevused võivad olla tingitud naiste ja meeste osalemisest tööturul ning on seotud ajakasutuse erinevustega – naised töötavad osalise tööajaga, püüdes ühildada töö ja pereelu. (Paats, 2014, lk 1-3).

1.2.1. Konfliktiteooria

Kõige sagedamini tuginetakse töö ja pereelu ühtesobitamist käsitledes Barling'i (Stress Medicine, 1991, lk 190–191) konfliktiteooriale. Töö ja pereelu sattuvad konflikti, kui naisel tuleb täita oma igapäeva elus mitut vastuolulist rolli. Näiteks roll töötajana, kes panustab ettevõtte hüvanguks, roll abikaasana, kes toetab ning pöörab tähelepanu oma partnerile ning roll lapsevanemana, kes hoolitseb laste heaolu ning nende arengu eest (Hansson, 2000, lk 17).

Et oma tööga seonduvat rolli edukalt täita, tuleb ennast pidevalt arendada, teha pikki tööpäevi ning vahel ka tööd koju kaasa võtta. Kuid see võib tekitada rahulolematust teistes pereliikmetest – tekib rollikonflikt, kus üks roll on vastuolus teisega, töö tõttu ei suudeta täita koduseid kohustusi abikaasa ja lapsevanema rollis. Teistelt poolt aga täielik pühendumine perele – töölt puudumised laste tõttu või sagedased telefonikõned pereliikmetele, võivad jätta töötajast mulje kui oma tööülesannetes mitte eriti tõsiselt suhtuvast inimesest (Hansson, 2000, lk 17).

Töö-pere konfliktil on kaks suunda – *töö-pere konflikt*, kus rollide vaheline konflikt tekib, kui tööalased tegevused hakkavad häirima pereelu ja *pere-töö konflikt*, kus rollide vaheline konflikt tekib, kui perega seotud tegevused hakkavad häirima töökohustuste täitmist (Espenberg *et al.*, 2013, lk 5).

Jeffrey H. Greenhaus *et al.*, tõid oma uuringus „Sources of Work-Family Conflict among Two-Career Couples“ (1989, lk 134) välja, et esineb kolm olulist töö- ja pereelu konflikti liiki:

- **Ajal baseeruv konflikt:** tekib, kui ühes rollis veedetud aeg takistab teise rolli kohustuste täitmist. Näiteks pikad töötunnid või töögraafik ei võimalda osaleda pere ühistegevustes või lastevanemate koosolekul.
- **Pingel baseeruv konflikt:** tekib kui ühest rollist tulenevad pinged segavad teise rolli nõudmiste täitmist. Näiteks tööstressorid võivad kaasa tuua pinges oleku, kurnatuse, ärritavust ning olla hooliv lapsevanem või tähelepanev abikaasa osutub raskesti teostatavaks olles ärritunud töö tõttu. Samuti tekib konflikt tööelus, kui peresised suhted on keerulised või puudub toetus, sest keskenduda tööülesannetele, kui pereelus esineb pingelisi olukordi, segab tähelepanu koondamist.
- **Käitumisel baseeruv konflikt:** tekib, kui ühte rolli sobivad ja kohased käitumisemustrid pole sobilikud teises rollis olemiseks. Näiteks on sobimatu tööalases käitumises pehmus, liigne hoolivus ja järeleandlikkust, mis koduses keskkonnas on täiesti mõisteta. Tööl oodatakse töötajalt objektiivsust ja otsustavust.

Tõenäosus, et ühes sellises konfliktseisundis olev naine, eriti kui ta ei näe olukorrast väljapääsu, püüdes töö- ja pereelu tasakaalukalt ühildada, langeb lõpuks ülekoormuse

all tugevasse stressi ning jätab hooletusse mõlemad nii töö kui pere, on suur. Konfliktisituatsioonid loovad pingeolukorra, kus ei olda rahul ei pereelu ega ka tööga, sest üks segab teist. Eelistada üht teisele aga pole tihti võimalik, sest ühiskonna ootused naistele on suured, kuigi naiste enda eelistused ei pruugi nendega kattuda.

Töö- ja pereelu ühildamine kuulub ühiskonna majandusarengu ja elukvaliteedi valdkond, mis on vahetult seotud kolme tegevustasandiga: tööelu ja tööpoliitika, pereelu ja perepoliitika ning soosuhete ja soolise võrdõiguslikkuse poliitikaga. (Võrdõigusvoliniku..., 2014, lk 7).

1.2.2. Eelistuste teooria

Catherine Hakim'i eelistuste teooria on tänapäeval üks enim kasutatav teooria selgitamaks naiste tööturu käitumist. Eelistuste teooria järgi määravad naiste tööturu käitumise isiklikud eesmärgid ja vaba tahe, mitte sotsiaalsed hoiakud, mis pigem suunavad inimese käitumist, kui toovad esile eelistusi. Otsuseid tehakse mikrotasandil lähtudes isiklikest väärtushinnangutest. Hakim (2003) jaotab naised kolme rühma:

Kodukeskse orientatsiooniga on umbes viiendik naistest. Nende elus on kõige olulisemaks lapsed ja perekond ning võimalusel nad ei töötaks. Lapse sünni järgselt sooviksid jääda koduseks, kasutades täies ulatuses ära kõik seaduste poolt ette nähtud puhkused ja soodustused. Omandavad hariduse peamiselt eneseharimise huvides ega tunne muret kui omandatud teadmistega tulevikus midagi peale pole hakata. Laste arv peres sõltub nende naiste puhul suuresti perekonna majanduslikkus olukorrast. Kodukeskse orientatsiooniga naised on võimalik mõjutata riikliku perepoliitikaga, kuid riiklik tööhõive- või tööturupoliitika neid ei mõjuta.

Töökeskse orientatsiooniga on samuti umbes viiendik naistest. Nende prioriteediks on töö ja karjäär ning nad osalevad aktiivselt ühiskonna elus. Tegelevad pidevalt enesearendamise ja harimisega ning püüavad omandatust ka kasu saada. Sellised naised eelistavad sageli vabatahtlikult lastetust või piirduvad ainult ühe lapsega. Perepoliitika kaudu nende käitumist ja mõttelaade pole võimalik mõjutada, ennekõike sõltuvad

töökeskse orientatsiooniga naiste otsused majanduslikest teguritest, tööalasest positsioonist ja edasisest karjääritegemise võimalusest.

Adapteeruvasse gruppi kuuluvad naised jäävad eelpool mainitute kahe gruppi vahele ning hinnanguliselt kuuluvad siia suurem osa naisi. Need naised peavad tähtsaks nii tööd kui perekonda ning püüavad ühildada töö ja pereelu. Tavaliselt ei ole nad ei töö ega perekonna suhtes maksimalistid ning on valmis mõlemas valdkonnas tegema järeleandmisi. Selliste naiste perekonna planeerimine on mingil määral mõjutatav sotsiaal- ja tööhõivepoliitika kaudu, sest nende otsuseid mõjutavad toetuste- ja maksupoliitika, hariduse ja laste päevaholdusega seonduvad võimalused, naiste ja meeste võrdseid õigusi ja võimalusi tagav poliitika ning muud ühiskonna poolt pakutavad soodustused (Hakim, 2003, lk 357-358).

Eelistuste teooria on saanud ka palju kriitikat (McRae 2003; Rabušik & Manea, 2008,) oma liigse lihtsuse tõttu, kus pole arvestatud ühiskondlike piirangute mõju, keskendudes vaid individuaalsele valikule (McRae, 2003, lk 334), kuigi reaalses elus mõjutavad naiste käitumist töö- ja pereelu ühildamisel paljud olulised tegurid nagu näiteks sundolukord, kus naine peab tegema valiku minnes tööle, kuigi tema isiklik eelistus oleks jääda koju. Niisamuti lükkavad ka Rabušik & Manea (2008, lk 54) ümber oma uuringus, mis viidi läbi Tšehhi naiste seas, et Hakim väide nagu oleks võimalik eelistuste teooria järgi ennustada reproduktiivset käitumist naiste seas ei pea paika. Tulemused näitasid, et töökeskse orientatsiooniga naised pidasid oluliseks laste saamist, öeldes, et täisväärtuslikku elu juurde kuuluvad lapsed, millest võib järeldada, et tõstmaks sündimuste arvu on väga oluline saavutada töö ja pereelus tasakaal.

Hoolimata kriitikast toob eelistuste teooria välja huvitavaid tähelepanekuid naiste valikute kohta ning need on siiski arvestatavad seiskohad analüüsivaks naiste tööelu käitumist.

1.2.3. Perspektiiviteooria

Perspektiiviteooria on käitumuslik majandusteooria ehk psühholoogiline selgitus sellest, kuidas inimesed teevad valikuid ebakindlates olukordades ning mille üks kandvamaid

väiteid on see, et inimesed elavad kaotuse korral suuremat valu läbi, kui tunnevad võidu puhul heameelt.

2002. aastal anti Daniel Kahnemanile selle teooria eest Nobeli majanduspreemia. Preemia määrati talle psühholoogia integreerimisest majandusteadusesse – teadmine sellest, kuidas inimesed eksivad tõenäosusi hinnates, mis on oluline majandusliku käitumise, börsitegevuse ja hoiustamise kontekstis (Bachmann, 2002).

Daniel Kahneman on USA psühholoog, kes on uurinud inimese käitumist ja majandusotsustuste tegemist ebakindlas olukorras. Majandusteaduses oletatakse, et majandusteooria subjekt on ratsionaalne, isekas ning tema maitse ei muutu. Psühholoogia valdkonnas seevastu aga väidetakse, et inimene ei saa olla püsivalt muutusteta subjekt. Inimene teeb pidevalt valikud, lähtudes enda vajadustest ja väärtustest, milles oma osa on riskantsetel valikutel. Psühholoogia üks suurimaid väljakutseid on aidata mõista, kuidas inimene käitub erinevais olukordades, sealhulgas ka kui tema tegudel on majanduslikud tagajärjed (Must, 2014).

Oma raamatus „Kiire ja aeglane mõtlemine“ (2013) toob Kahneman välja kaks mõtlemissüsteemi, millest I süsteem kirjeldab kiiret mõtlemist, kus mõtlemine on automaatne (nt õpitud oskused, korrutustabel, vaenulikkuse tabamine hääles), toetudes kogemustele, intuitsioonile ja emotsioonidele ega vaja tavaliselt suurt pingutust. II süsteemi ehk aeglase mõtlemise puhul aga on tähelepanu suunatud pingutust nõudvatele tegevustele (nt tuludeklaratsiooni täitmine, parkimine kitsastes tingimustes, oma käitumise kontrollimine pingelistes olukordades). Aeglast mõtlemist seostatakse tihti otsustamisega. (Kahneman, 2013, lk 24-28).

Inimesed teevad otsuseid koguaeg, teadliku või mitte teadlikult. Otsuse vastuvõtmise protsess algab mingist probleemist või erinevuste hindamisel juba olemasoleva ja soovitava olukorra vahel. Tavaliselt hakatakse hindama mõne majandusliku või muu näitaja põhjal, kuid otsustamisprotsessi juures tehakse peaaegu alati vahet, kas tegemist on riskantse või riskitu valikuga (Director, 2015).

Iga riski või ebamäärase olukorra puhul vaatleb inimene oma võite ja kaotusi eraldi, nägemata võimalikku võitu või kahjumit tervikuna. Näiteks kui inimesel on võimalus

õnnemängus võita: a) kindlalt 30 eurot või b) 80 % võimalus võita 45 eurot või mitte midagi, siis reeglina inimene valib kindla variandi ilma riskita Tegelikuses tehakse investeerimisotsuseid piiratud info põhjal ning suuresti emotsioonide ajal. (Kahneman, 2013, lk 415).

Oma artiklis (1983) „Valikud, väärtused ja raamid“ teeb Kahneman kokkuvõtte reeglitest, mis juhivad inimeste valikud erinevate riskide puhul. Riskide tegemisel raamistatakse tavaliselt valikuid lähtudes isiklikest kogemustest ning pealispindselt kasulikumana näivale variandile, ehk siis kiire mõtlemine. Kuid isegi pealtnäha kindlad tulemused võivad hiljem osutuda ebakindlateks. Näiteks kui inimene ostab maja, arvates, et tegi väga hea ja soodsa tehingu, ei saa ta kindel olla, et paari aasta pärast on tema tehtud tehing sama soodne. (Kahneman, 2013, lk 411).

Inimeste ratsionaalsust mõjutab risk kui ebaturvaline tegur kõige enam. See võib tuleneda paljuski inimese majanduslikust olukorrast, näiteks kui majapidamisse on vaja osta uus veekeetja, siis esmalt sõltub see inimese hetke sissetulekust. Ehk siis, kas on võimalik osta kallim ja kvaliteetsem ese või tuleb soetada odav, mille ostmine ei löö segamini kuu eelarvet. Pikemas perspektiivis on see loomulikult ebaratsionaalne otsus, kuna üldiselt vahetatakse odavamaid kodumasinaid sagedamini välja. Kuid võtta risk ja osta kvaliteetne toode, ei tundu lähitulevikus ratsionaalne ja turvaline. Kerge ja kiire otsustamine tagab turvalisuse hetke olukorras (Director, 2012).

Ebakindlates majanduslikes olukordades otsuste vastuvõtmine on pere kontekstis oluline tegur, mis võib mõjutada paljudeks aastateks pereelu kvaliteeti. Näiteks ostes perele pangalaenuga maja, ei pruugi perel pikki aastaid olla võimalust pühenduda pereelule ega laste kasvatamisele, keskendudes ainult tööle, et tasuda võlga panga ees. Ning üksikvanema puhul, kellel puudub tugi ja turvatunne elukaaslase näol, võib ette tulla ebaratsionaalseid otsuseid pere- ja tööelu ühildamisega, kuna ei julgeta otsuste tegemisel kaugemale lähitulevikust vaadata.

1.2.4. Stress ja elu stressi skaala

Stressi definitsioon pärineb Hans Selye'lt – raamatu The stress of life (1956) autorilt, kes kirjeldas stressi kui kõikide haiguste põhjuseks olevaks asjaoluks, öeldes, et

haigused on mittetoimetulek stressoritega, mille tagajärjel kujunevad tervisehäired. Selye arvates ei kahjusta inimest mitte stress, vaid hoopis vastusreaktsioon stressile (Szabo, Tache, Somogyi, 2012, lk 477).

Tavaliselt mõistetakse stressi kui ärritavat närvipinget, mis pikalt kestes mõjub rusuvalt ning tekitab kehalisi vaevusi. Sellised sümptomid tekivad kui organismile esitatakse kõrgendatud nõudmisi, mil tuleb olla valmis tegutsema suurema koormusega tingimustes. Stressoriks võib olla mistahes nähtus, mis nõuab organismilt kohanemist – psüühiline pinge, raske kehaline pingutus või trauma (Elenurm *et al.*, 1997, lk 8).

Eesti ühiskonna sotsiaal-majanduslikud tegurid mõjutavad oluliselt inimeste toimetulekut ja sellega seondvalt ka tervisliku seisundit. Varasemalt läbiviidud küsitluses “Naine, perekond ja töö 2000” ilmneb, et ühiskonnas on suurenenud vaimse pinge seisundid – seda eriti naiste hulgas. Selle ajendiks ei ole mitte ainult naiste suurem emotsionaalsus, vaid põhjused peituvad naiste töö- ja pereelu ühildamises ning majanduslikus olukorras (Laidmäe, Kelam, 2003).

Tööstressi põhjustavad pinged töökohal – suur vastutus, ülekoormatus, kolleegide konkurents, intriigid ning segased rolliootused, kus töötajal on ebaselge, mida talt oodatakse ja nõutakse. Perestressi aga kutsuvad esile enamasti konfliktid ootused üksteise käitumise suhtes ning puudub ühine arusaam pere koostoimimisest. Peamised põhjused on rahapuudus, mis väljendub halbades elu- ja olmetingimustes ning ebavõrdne kodutööde jaotus (Elenurm *et al.*, 1997, lk 22-30).

Igasugused muutused või probleemid ühiskonnas võivad tekitada vaimseid pingeid, vaimne tervis aga arvatakse olevat otseses seoses inimese üldise heaoluga. Sageli saavad ühiskonnas valitsevad eelarvamused või raskused õigeaegselt kätte saada toimetulekuks vajalikke teenuseid, põhjuseks kus vaimse tervise probleemide tõttu tuntakse ennast sotsiaalselt tõrjutuna ning toimetulekuraskused süvenevad (Sotsiaalministeerium, 2012), sest niisamuti on vastastikusel seoses inimese tervis sissetulekuga – mida suurem on inimese sissetulek, seda parem on tema tervis. Piisavad rahalised võimalused võimaldavad tarbida tervislikku toitu ja saada osa ühiskonna poolt pakutavatest teenustest (Statistikaamet, 2014).

Hindamaks elu stressi, töötas Parasuraman aastal 1992. välja elu stressi kümneosalise skaala. See skaala mõõdab indiviidi elus esinevate stressitekitajate poolt põhjustatavat häiritud külje psühholoogilise reaktsiooni määra. Skaala osad paluvad isikul näidata, millisel määral nad kogevad asjade suhtes oma elus erinevaid tundeid – ärritatust, frustreritust, pinget all olemist, kurvameelsust, väsimust või kurbust. Kõigi kümne osa tulemused keskmistatakse ja kasutatakse üldise elu stressi mõõtmisel (Esson, 2004, lk 33).

1.3. Üksikema toimetulek võrdlusena naiste toimetulek kahevanemaga peres

On üldtuntud teadmine, et naine suudab korraga tegeleda paljude asjadega: koristada, valmistada toitu, jälgida telekast uudiseid, toita last ja aidata teisel lapsel teha kodutöid ning kuulata abikaasat. Naine oskab ja ka jõuab palju, kuid teatud hetkel ammenduvad ka kõige tublima naise jõuvarud. Antud alapeatükis antakse ülevaade üksi last/lapsi kasvatava naise ja abielus/vabaabielus oleva naise olukorrast.

1.3.1. Üksikemade olukord

Eestis on üksikvanemaks enamasti naine (viimase rahvaloenduse andmetel moodustasid kõikidest üksikvanematest naised ligi 91%) mistõttu mõjutab madal töötasu just otseselt üksikvanemaleibkondade toimetulekut ja heaolu (Lunev, Järvpõld, 2015). Naiste pingutused üksinda lapsi kasvatades on suuremad ning tihti pingutatakse laste heaolu nimel oma tervise arvelt – pidev stressiseisund üle tunde tehes muutub elu osaks, mis maksab vanemas eas kätte (Sinisaar, Tammpuu, 2009, lk 9-15).

2011. aasta rahvaloenduse andmetel kasvavad Eestis igas seitsmeteistkümnendas leibkonnas alaealised lapsed koos üksikvanemaga. Kõigist alla 18-aastaste lastega leibkondadest oli üksikvanemaleibkondi 24%, 2000. aastal 25% (Statistikaamet, 2014). Majanduslik aktiivsus aitab üksikvanemal katta pere ülalpidamiskulud, kuid üldjuhul teenivad naised meestega võrreldes väiksemat sissetulekut ning sellest tulenevalt on üksikvanemaga peredel suurem vaesusriski oht. Tavaliselt elavad üksikvanemaga pered

väikestes üürikorterites, kus tihti on eluruumid kehvast seisusest, puuduvad mugavused ning asuvad keskusest kaugel (Sinisaar, Tammpuu, 2009, lk 12).

Erinevad statistilised andmed kinnitavad, et üksikvanemad on majandusliku toimetuleku suhtes haavatavamad kui kahe vanemaga pered – sissetuleku tase leibkonnaliikme kohta jääb üksikvanema peres kahe vanemaga perest keskmiselt kuuendiku väiksemaks (Statistikaamet, 2010). Teise vanema puudumine on üksikema pere laste kui ka ema jaoks nii psühholoogiliselt kui majanduslikult raske. Samuti on üksikemal palju keerulisem enda töö- ja pereelu ühitamine, sest kogu vastutus majandusliku toimetuleku ja pereelu eest lasub ühe vanema õlgadel ning paljudel juhtudel ei saa üksi last kasvatav vanem loota ka perest lahus elava teise vanema toele – ei lapse kasvatamisel ega ka nende rahalisele toetusele. (Sinisaar, Tammpuu, 2009, lk 2).

Majanduslikud toimetulekuraskused ühe vanemaga peredes ei ole sageli ainus probleem. Ühe vanema puudumine mõjutab nii lapse sotsiaalset toimetulekut ja heaolu, kui ka suurendab üksi last kasvatava vanema stressi (Derman, 2000, lk 14-16). Uurimuse "Naine, perekond ja töö" kohaselt on laste jaoks vähem aega just üksi last kasvatavatel vanematel, eelkõige seetõttu, et toimetulekuks on vaja rohkem töötada – teha lisatunde või lisatöid. Ületöötamine ning tunne, et lapsele või lastele ei saada pühendada nii palju aega, kui soovitakse, tekitavad vanemates emotsionaalseid pingeid ja stressi. Igasugune ebakindlus ja turvatunde puudumine töös ning eraelus tõstavad stressi seisundit, mis mõjutab otseselt naise töövõimet, normaalsete peresuhete hoidmist kui ka naise tervist (Hansson, 2007, lk 37-40).

1996. aastal Kanadas läbiviidud uuringus Parent/Child Relationships in Single-Parent (Walker L. J., Hennig K. H, 1996, lk 66-73) võrreldi üksikvanema pere toimetulekut lastekasvatamisel kahe vanema peredega. Võrdlusena kasutati selliseid näitajaid nagu: rahulolu, võim, konfliktid, karistus, lähedus, kiindumus, imetus ja usaldusväärne liit. Uurimuse põhjal tuli välja, et kõige suurem valukoht, üksi last/lapsi kasvataval vanemal, on oskus lahendada konflikte eale kohaselt – millest võib järeldada, et vanem tunneb ennast ise abitult ega suuda olla lapsele eeskujuks ning eakohaselt käituda. Samuti pole üksikvanemal kõrval tuge teise vanema näol, kes toetaks nõuga. Samas

näitasid uuringu tulemusel, et üksikvanemad on oma lastega rohkem lähedamates suhetes ning võimu esineb vähem kui kahevanemaga peredes.

Üksi last kasvatava vanema roll on suuresti konfliktis ka soolise rolli täitmisel – lapsele/lastele tuleb olla nii ema kui isa eest ning emotsionaalne pinge kasvab oskamatusena tulla toime vastassoolisega rolliga. Ühe tänapäeva Eesti pereelu taustategurina on mainitud ühiskonnas tervikuna tunnetatavat närvilisust ja turvatunde puudumist. Pidev ajapuudus ning vanemate, sealhulgas just üksikvanema ülehõivatus tööga, väsimus ja võimetus lapsele piisavalt aega ja tähelepanu pöörata, viivad lapsed kuritegelikule teele. Alaealiste komisjoni korduvalt suunatud noori kasvatab märgatavalt sagedamini just üksikvanem (Rannala, Tiko, Rohtla, 2006).

1.3.2. Naine perekonnas

Kohustused mis kaasnevad naisel emadusega ja abikaasa või elukaaslasena erinevad perekonniti, samuti mängib siin suurt rolli ka kultuuriline taust. Kui minna ajaloos tagasi, peeti Vanas-Kreekas naise ainsaks sotsiaalseks rolliks emadust ja järglaste saamist. Vana- Kreeka filosoof Aristotelese väitis, et mees on vorm, aktiivne ning tema loov vaim võib tekitada elu, seevastu naise on vaid anum, mille ülesandeks on toota. Aristotelese autoriteetne otsus näitab, et kultuur saab edukalt kehtestada sotsiaalseid rolle naistele (Ambrosini, Stanghellini, 2012, lk 278).

Keskajal jällegi oli kolm peamist aspekti, mis määratlesid naise koha ühiskonnas järgnevad:

- naine on mehele ennekõike objekt – naisi vajatakse kaitsmaks oma võimu ja au;
- mehed tunnevad vastutust naiste käitumisviiside pärast ning peavad oma õiguseks ja kohustuseks parandada ja taltsutada naiste kurja iseloomu;
- kui naisi asjakohaselt juhtida on võimalik neis välja arendada haprus ja kuulekus, mis on ülimalt olulised, et toota järglasi ja neid nõuetekohaselt kasvatada.

Need on mõned tõlgendused naise rollist ühiskonnas läbi ajaloo. Kuigi need ideoloogiad seati kahtluse alla 20. sajandi keskpaigas erinevate naisliikumiste poolt, on need rollid endiselt juurdunud meie ühiskonnas, raskendades naistel leida tasakaalu sotsiaalsete ootuste ja enda soovide vahel. (Ambrosini, Stanghellini, 2012, lk 278 - 280).

Ka Eestis esineb traditsiooniline peresisene rollijaotus – mehed tegelevad karjääriga ning hoolitsevad perekonna majandusliku toimetuleku eest (mis muidugi mõistetavalt on ka juurdunud ajalooline taust) ning naised hoolitsevad laste ning kodu eest. Samas peame tänases ühiskonnas iseenesest mõistetavaks, et koduste kohustuste kõrval on naistel ka kohustus anda oma panus enesearendamiseks, karjääri tegemiseks, ühiskonnas aktiivselt osalemiseks ning pere finants olukorra kaasaaitamiseks – naiste seisukohalt survestatud olukord, sest nii-öelda vaikimis eelistavad mehed oma partneriks haritud ning iseseisvat naist, kes on edukas karjääri tehes, kuid kodus hell ja hoolitsev ema/abikaasa (Sotsiaalministeerium, 2009; Eesti Tööandjate Keskliit, 2007).

Tegelikkuses naised saavadki hakkama töö kõrvalt laste kasvatamisega ja kodu korras hoidmisega, kuid pikemas perspektiivis on küsimus, millised on tagajärjed enese pidevas jagamises töö ja pere vahel. Aega tuleb pühendada kõigi jaoks nii abikaasale, lastele kui ka tööle. Et oma tööga seonduvat rolli hästi täita, tuleb teha pikki tööpäevi ning vahel tööd koju kaasagi võtta. See aga tekitab raskusi pereema, abikaasa ja lapsevanema rolli täitmisel. Kuid teistpidi jällegi maksimaalne pühendumine perele ja lastele võivad jätta töötajast mulje kui oma tööülesannetes mitte eriti tõsiselt suhtuvast inimesest. Mitmete selle alastele uuringutele tuginedes saab öelda, et erinevate rollide poolt esitatavad nõudmised võivad viia lõpuks ühelt poolt töö-perekond, teisalt perekond-töö konfliktideni (Hansson, 2000, lk 17-20).

Laste heaolu peetakse otseses seoses olevaks ajaga, mida vanemad suudavad veeta töö kõrvalt oma lastega (Statistikaamet, 2014). Naised on alati olnud rohkem seotud kodutööde ja laste kasvatamisega kui mehed ning seetõttu puudutab töö- ja pereelu vahel tasakaalu leidmine just naisi rohkem. Kui ema on väsinud ja emotsionaalselt kurnatud töö tõttu, muretsedes majandusliku toimetuleku ning oma töökoha säilitamise pärast, on ilmselge, et kvaliteetaeg lapsega kannatab. Laste sotsiaalsete oskuste arengul on leidnud kinnitust fakt, et vaimse tervise probleemidega emade lastel on suurem risk ühiskonnas kohanemisega (Kõrreveski, 2011, lk 31).

Küsitluses “Naine, perekond ja töö 2000” (Hansson, 2001) on välja toodud perekonnaelu valukohad: naiste hinnangul paljud mehed ei mõista abikaasade vastastikuse arvestamise vajalikkust (kodutööde võrdne jaotamine, alkoholi tarvitamine,

seksuaalharmoonia puudumine) ega ka isaduse tähendust, tegeledes vähe lapsega. Üks peamine stressor naiste jaoks kodus on see, et neil pole piisavalt aega oma lastega tegeleda ning veelgi enam tekitab pingeid abikaasa passiivsus laste kasvatamisel.

Perekonnaõigus näeb ette, et perekonnas on emal ja isal võrdne kohustus hoolitseda oma järeltulija eest (Sepper, 2010, lk 9), eelpool nimetatud uuringu “Naine, perekond ja töö 2000” põhjal selgus aga, et naistel on pereelus meestega võrreldes tunduvalt rohkem pingeliseid – iseloomude sobimatus, abikaasa vähene toetus kodustes töödes, tema ebamajanduslikkus ja alkoholitarbimine. Viimasel ajal on aina sagedamini hakatud rääkima ka pere sisesest vaimsest ning füüsilisest vägivallast.

2013. aastal registreeriti Eestis 2752 perevägivallakuritegu, millest 75% toimub praeguste või endiste abikaasade või elukaaslaste vahel. Enamasti on peres vägivalla toimepanejateks mehed ja ohvriteks naised. Paarisuhtevägivalla puhul oli 96% juhtudel mees vägivallatsejaks ning naine kannatajaks. Perevägivallajuhtumite seas domineerib füüsiline vägivald. Kuid paljud perevägivalla juhtumid jäävad tihti pere seinte vahele, sest naised ei teavita vägivallaaktidest politseid, kuna kardetakse uut vägivalla kordumist ja/või perekonna lagunemist (Justiitsministeerium, 2014).

Naiste toimetulekut pere eest hoolitsemisel ning sellega seonduvalt nende vaimse tervise probleeme on ülemaailmselt palju uuritud ning kõige enam on tuginetud pere- ja tööelu ühildamisel konfliktiteooriale. Teooriale tuginedes on loodud küsimustik, mille põhjal hinnatakse pere- ja tööelu ühildamise raskusi või toimetulekut. Antud lõputöö raames on kasutatud mainitud küsimustikku (Lin, Chen, Sun, 2015, lk 47).

Tuginedes Rahvastiku tervise arengukaval 2009–2020 (Sotsiaalministeerium, 2008) on pere ja tööelu tasakaalukas ühildamine naise vaimse heaolu seisukohast oluline ning vajab kindlasti suuremat tähelepanu, sest ühiskonnas valitsevate hoiakute muutmise ning paremate teenuste arendamise läbi on võimalik ära hoida vaimse tervise probleemide akumulierumist ja leevendada nende mõju inimeste toimetulekule (Sotsiaalministeerium, 2012), seetõttu on käesolevas lõputöös kasutatud lisaks konfliktiteoorial tuginevale küsimustikule ka Parasuraman *et al.* (1992) poolt loodud elu stressi skaalat.

Üksikema roll indiviidi tasandil on raske kanda, kuid samas ei tohiks märkamata jätta, et üksinda last kasvatava vanema mured pole tema isiklik koorem. Naine, kellel tuleb üksi olla kogu pere tugisammas, kes peab toime tulema ebavõrdsete tööalaste tingimuste ja töötasuga võrreldes meestega, kes teadlikult pingutab ja kurnab oma tervist laste nimel, loobudes sageli meelelahutustest ega saa ka seda oma lastele pakkuda, ei hakka kunagi ühiskonnas nautima täisväärtuslikku elu ega soovi ka anda oma panust ühiskonna hüvanguks.

Seetõttu on oluline pöörata tähelepanu naiste emotsionaalsele heaolule ja toimetulekule ning millised tegurid mõjutavad naist kõige enam. Töö ja elu ühildamine on oluline nii inimese enesehinnangule, enesega rahulolule ja üldisele harmoonilisele elule.

Valla territooriumi suuruseks on 386,84 km². Vallal on 23 km pikkune merepiir ning valla keskusest, Audru alevikust, on maakonnakeskusesse Pärnusse 9 km. Pindala poolest on Audru vald üks Pärnumaa suurematest kohaliku omavalitsuse üksustest. Rahvastiku tihedus 14.6 km² kohta (www.audru.ee).

Valla arenguvision (Audru Vallavolikogu, 2015) on, et aastal 2025 on Audru vald kõrge elukvaliteediga parim paik eneseteostuseks – elamiseks, õppimiseks, töötamiseks, laste kasvatamiseks ja puhkamiseks.

Piirkondlikeks keskusteks peale Audru aleviku on veel Ahaste, Jõõpre ja Lindi külad ning Lavassaare alev, kus paiknevad ka lasteaiad, alg- ja põhikoolid, kauplused, raamatukogud koos internetipunktidega ning rahvamajad, kus on võimalik osaleda erinevates huviringides.

2.1.1. Audru valla demograafilised näitajad

Audru valla 25 külas, 1 alevis ja 1 alevikus oli rahvaarv seisuga 01.01.2016 seisuga 5858.

Audru valla demograafiline struktuur 01.01.2016				
lapsed 0-6	lapsed 7-18	tööealised 19-64	vanurid 65-...	Rahvaarv kokku
448	811	3 533	1 066	5 858

Tabel 1. Audru valla demograafiline struktuur 01.01.2016. Allikas: Rahvastikuregister

2015 aastal registreeriti 67 sündi ja 65 surma. (www.audru.ee). Viimase kümne aastaga on Audru valla rahvaarv suurenenud enam kui 400 inimese võrra, seda peamiselt 2013. aastal toimunud Lavassaare valla ja Audru valla ühinemise tulemusel.

Töötukassa andmete järgi oli seisuga 31.12.2015 Audru vallas 136 töötut (Töötukassa, 2015), mis oli Pärnu maakonna valdadest kõige suurema töötute arvuga vald. Samas aga on Audru vald Pärnu maakonnas kõige suurema rahvaarvuga vald.

Suurim asula vallas on valla keskuseks olev Audru alevik, kus elab 1509 elaniku, nendest mehi 711 ja naisi 798, sellele järgneb Papsaare küla 984 elanikuga, mille tihe asustus on tingitud Pärnu linna lähedusest.

Kuna Audru vald asub Pärnu linnale väga lähedal, mõjutab see väga palju Audru valla elanikkonna suurust, aasta aastalt see suureneb mõõdukalt ning see toimub valdavalt elamuehituse arvelt Papsaare, Lemmetsa ja Valgeranna külades. Samas jäävad inimeste töökohad endiselt Pärnu linna, mis on loonud aluse igapäevaseks pendelrändeks vallast välja ja sisse. Suuremad tööandjad valla elanikele on OÜ Valmos ja AQ Lasertool OÜ ning Pärnus SA Pärnu Haigla. (Audru Vallavolikogu, 2015).

Haridustaseme järgi on vallas kõige enam elanikke, kellel on omandatud üldpõhiharidus, mis tähendab, et omandatud on kohustuslik haridustase, kuid pole omandatud ühtegi kutset. Alghariduseta elanike arv, oli 2011. aasta seisuga 219 ning algharidusega elanike arv, oli 345. Üldpõhihariduse või vähemaga elanike oli enim vanuserühmas 15-29 a. 135 ja vanuserühmas 30-49 a. oli neid 121. (Audru Vallavolikogu, 2014).

2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse tulemuste järgi oli Eestis alghariduseta täiskasvanuid (25 -64 a.) 1621 ning algharidusega 7110 inimest (Reinhold, 2014, lk 24). Audru vallas asub kogu Eesti näitajatest ligikaudu 14% alghariduseta ning algharidusega ligikaudu 5% Eesti elanikest. Madal haridustase on enamasti oluline tervisemõjutaja, aidates sageli kaasa tööpuudusele, vaesusele ja tõrjutusele (Audru Vallavolikogu, 2014).

Audru valla arengukava järgi peetakse valla tugevateks külgedeks head elukeskkonda Pärnu lähedal merelise ja metsarikka loodusega ning vallas tehakse investeeringuid hariduse arendamisel. Nõrkadeks külgedeks nimetatakse Papsaare küla ja Audru aleviku elanike arvu kiiret kasvu, mis muu hulgas põhjustab lasteaia kohtade vähesust (Audru Vallavolikogu, 2015).

2.1.2. Audru valla sotsiaalvaldkonna probleemid ja toetused valla elanikele

Täna on peamiseks sotsiaalvaldkonna probleemiks vallas elanikkonna liiga ebahühtlane jaotus – linnaäärne territoorium on tihedalt asustatud, kuid kaugemad piirkonnad on olukorras, kus puuduvad head võimalused ligipääsuks erinevatele sotsiaalsetele ja ühiskondlikele teenustele, mis võivad tekitada kaugemate piirkondade elanikes haavatavust ja tõrjutust. Rahvastiku ühtlasem jaotus ei koormaks juba olemasolevaid elamupiirkondi, kuid see eeldab suhteliselt suuri investeeringuid teede, ühistranspordi, tehnilise ja sotsiaalse taristu arendamiseks (Audru Vallavolikogu, 2015).

Samuti on probleemiks lastele alushariduse võimaldamine, kuna lasteaiakohtade arv on ebapiisav Audru alevikus ja Papsaare külas elavate perede lastele. 2012-2013 suuremad investeeringud olid Jõõpre Kooli (lasteaia) uue hoone ehitamine, Audru Lasteaia Männituka maja renoveerimine ja Audru Lasteaia Vikerkaare majja Papsaare külas ühe rühma juurde ehitamine. Alusharidust annavad vallas Aruvälja Lasteaed-Algkool (2 rühma), Lindi Lasteaed-Algkool (2 rühma), Audru Lasteaed (9 rühma), Lavassaare Lasteaed-Algkool (2 rühma) ja Jõõpre Kool (2 rühma) (Audru Vallavolikogu, 2015).

Peamiselt mõjutavad alus- ja üldhariduse omandamist tänapäeva perekonnatüübi muutused, kus paljudel üksikvanematel, enamasti emadel ja töötutel vanematel on elatusvahendite nappus, mis ei võimalda pakkuda lastele alusharidust. Elanikkond on vallas kihistunud sissetulekute, elukoha (keskustest kaugemad piirkonnad), hariduse ja töökohtade alusel, mistõttu inimesed on enda majanduslikust seisukohast lähtuvalt võõrdunud reaalsusest ning võivad tunnetada isolatsiooni kogukonnast. (Audru Vallavolikogu, 2015).

Töötavatel vanematel aga napib aega laste kasvatamiseks ja kooliks ettevalmistamiseks. Nii alus- kui ka üldharidusvõrgu arengut vallas mõjutab tugevalt Pärnu linna lähedus – vanemate tööalase pendelrände tõttu on linnas tööl käivatel vanematelt mugavam viia lapsed linna lasteaedadesse ja koolidesse. Asustussüsteemi ühtlasel laienemisel võib osutada vajalikuks lasteaedade ja koolide võrgu laiendamise asulatesse, kus neid seni ei ole, kuid ennekõike mõjutavad perede valikut valla koolide kasuks kohaliku

omavalitsuse poolt loodud mitteformaalse hariduse omandamise võimalused kui ka töökohtade olemasolu elukoha läheduses (Audru Vallavolikogu, 2015).

Pendelränne töökohta tõttu võivad pikema aja vältel tekitada inimeses pingeid, mis tulenevad ajakuluga tööle jõudmiseks ning lapse lasteaeda või kooli viimiseks ning samuti transpordi võimalused – perel tuleb täpselt välja arvestada, millised kulutused transpordile on pere jaoks jõukohased.

Audru vald pakub erinevaid toimetulekutoetusi isikutele, kelle elukoht on pereregistri andmetel Audru vallas. Audru vallas makstavad sotsiaaltoetused jagunevad sissetulekust sõltuvateks ja sissetulekust mittesõltuvateks sotsiaaltoetusteks.

Sissetulekust sõltuva toetuste määramisel võetakse aluseks kõikide leibkonna liikmete sissetulekud, toetust on võimalik taotleda, kui isiku või perekonna kõigi liikmete eelmise kuu netosissetulek pärast Audru Vallavolikogu poolt kehtestatud eluasemekulude piirmäärade mahaarvamist on alla 2,5- kordse riikliku toimetulekupiiri määra.

Sissetulekust sõltuvad toetused Audru vallas (www.audru.ee) on toimetulekutoetus – riigi rahaline abi puuduses inimestele, mida makstakse siis, kui kõik muud vaesuse ja puuduse leevendamise abinõud on osutunud ebapiisavaks ning vajaduspõhist peretoetus makstakse allpool vajaduspõhise peretoetuse sissetulekupiiri elavatele lastega perekondadele, samuti toimetulekutoetust saavatele lastega perekondadele. Vajaduspõhist peretoetust määrab ja maksab kohalik omavalitsus riigieelarvelistest vahenditest (Sotsiaalministeerium, 2016).

Vastavalt 2016. aasta riigieelarve seadusele on 2016. aastal üksi elaval inimesel, perekonna esimesel liikmel ning ka perekonna iga alaealise liikme toimetulekupiir 130 eurot kuus. Perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikme toimetulekupiir on 104 eurot kuus (Sotsiaalministeerium, 2016).

Samuti pakub vald lastega peredele toidutoetust – koolieelses lasteasutuses käiva lapse ja üldhariduskoolis või kutseõppeasutuses õppiva kuni 19-aastase õpilase toidukulu hüvitamine; kutseõppeasutustes õppivate õpilaste toetust – kuni 19-aastase

kutseõppeasutuses õppiva õpilase õpilaskodu tasu ja sõidupiletite kulu osaline või täielik hüvitamine; kultuurisündmustel osalemise toetust – üldhariduskooli 1.-9. klassi õpilase õppeekskursiooni, kontserdi-, teatripileti ja sõidukulu hüvitamine kuni 30 eurot aastas lapse kohta ja huvikooli toetus – üldhariduskooli 1.-9. klassi õpilase huvikooli kuumaksumuse hüvitamine kuni 50% ulatuses (www.audru.ee).

Sissetulekust mittesõltuvaid toetusi maksab vald vallaelanikele väärtustamaks nende olemasolu. Sissetulekust mittesõltuvad toetused on sünnitoetus, toetus I klassi õppima asunud laste vanematele, edukate kooliõpilaste toetus – kinkekaart, eesmärgiga motiveerida ja tunnustada üldhariduskoolide õpilasi aineolümpiaadidel ja –konkurssidel eduka esinemise eest, jõulutoetus – kommipakid eelkooliealistele lastele alates vanusest 1,5 aastat; puudega lapse hooldajatoetust, koolieelse eralasteasutuse ja lapsehoiuteenuse toetust, mida makstakse rahvastikuregistri andmetel Audru vallas elavale eelkooliealise 1,5-7 aastase lapse vanemale, kui laps on valla ühes lasteaias järjekorras, kuid kohtade puudumise tõttu ei ole tal võimalik lasteaias käia. Toetuse suuruse otsustab igaks eelarveaastaks Audru Vallavolikogu.

Samuti tunnustatakse üldhariduskoolis või kutseõppeasutuses õppiva kuni 19-aastase õpilase väljaspool Eesti Vabariiki toimuvatest kultuurisündmustest või spordivõistlustest osavõttu, kattes üks kord aastas nende välismaal viibimise kulud. Lasteaia sõidutoetust makstakse lapsevanemale, kelle laps lasteaia kohta puudumise tõttu peab käima väljaspool teeninduspiirkonnajärgset lasteaeda. Toetuse suurus sõltub läbisõidetud kilomeetrite arvust, millest ühes suunas sõitmisel arvestatakse maha 5 kilomeetrit.

2013. aastal maksti toimetulekutoetust 337 perele. Vallas on 81 peret, kus kasvab 3 last, 5 ja enama lapsega peresid on 3, toimetulekutoetust saavate perede hulgas oli lastega peresid 2013. aastal 137 (Audru Vallavolikogu, 2015). Lisaks pakub vald lastega peredele tugiisikuteenust, mida osutavad vastava koolituse läbinud tugiisikud. 2013. aastal osutati tugiisikuteenust 5 perele. Sotsiaalkindlustusameti andmetel sai 30.märtsi 2016 a. seisuga üksikvanema lapse toetust 54 ema. (P.Tarre, suuline vestlus, 18.04.2016).

2.2. Uuringu eesmärk ning tulemuste analüüs

Käesoleva uuringuga soovitake välja selgitada, kas Eestis viimasel ajal teravalt esile kerkinud töö- ja pereelu ühildamise temaatika on aktuaalne ka Audru vallas ning millised on valla naiste emotsionaalse heaolu näitajad.

2.2.1. Probleemiseade ja uurimisküsimused

Uuringu teema on ajendatud olukorrast tänapäeva ühiskonnas, kus naiste osalemine majandustegevuses on iseenesestmõistetav ning nende panus oodatud. Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest on saanud aktsepteeritud mõttelaad ning ühiskonnas nõustatakse sellega, kuid reaalsus jagab sotsiaalsed kohustused, vastutuse ning võimalused meeste ja naiste vahel ebavõrdselt, mis tulenevad juurdunud soorollide jaotustest, kus naistele omistatakse kodukeskset rolli ning meestele töökeskset, seades naised ühiskonnas majanduslikult haavatavasse olukorda.

Töö kõrvalt aga jääb naistele perega seotud tegevusteks üha vähem ressursse ning meeste roll perega seotud tegevustes peaks seetõttu suurenema. Olukord, kus mõlemal abikaasal/ lapsevanemal on kanda nii töö- kui pererollid ning kus tuleb tasakaalus hoida töö- ja perevaldkonna poolt esitatavad, sageli ka vastuolulised, nõuded, võib viia kahe valdkonna vahelise konfliktini. Samuti tuleb märkida, et üksikvanemal on siinkohal kanda mitu rolli – tuleb ka asendada vastassoo rolli.

Tuginedes samateemalistele erinevatele uuringutele, küsitlustele ning teoreetilistele alustele nii Eestis kui väljaspool Eestit, leiab töö autor, et samalaadseid uuringuid oleks hea läbi viia ka väiksematel tasanditel, näiteks valdades, andmaks ülevaate kohaliku omavalitsuse jaoks, märkamaks kitsaskohti. Leidmaks vastuseid antud uuringu eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad küsimused:

1. kas eelkooliealiste laste emadel esineb pere ja tööelu ühildamises raskusi?
2. milline on naiste rahulolu enda majandusliku olukorraga?
3. millised ühiskondlikud tegurid mõjutaksid otsust lapsi saada kõige enam?
4. millised on Audru valla naiste elu stressi näitajad?

Uuring viidi läbi 2016. aasta märtsist kuni 2016. aasta aprillini. Uurimistulemused annavad ülevaate Audru valla naiste emotsionaalsest heaolust ning toimetulekust pere- ja tööelu ühildamisel. Nendest tulemustest lähtuvalt on võimalik teha järeldusi ja ettepanekuid kohalikule omavalitsusele soodustamiseks naiste vaimse tervise tasakaalustatust ning märkama pere- ja tööelu ühildamisest tulenevaid raskusi naiste seas.

2.2.2. Uurimismetoodika ja valim

Käesolevas uuringus kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Meetodit kasutati saamaks üldpilti Audru valla naiste pere- ja tööelu ühildamise ning elustressi näitajate kohta.

Kvantitatiivne uurimistöö lähtub seisukohast, et inimkäitumist on võimalik seletada sotsiaalsete faktide põhjal, mis eksisteerivad objektiivselt ega sõltu inimestest. Kvantitatiivne teadus põhineb kindlatel teooriatel ning andmete kogumise metoodika peab tuginema samadele teooriatele (Õunapuu, 2014, lk 55). Andmekogumismeetodina kasutati valikvastustega küsitlust, mille vastused, tegemaks statistilist analüüsi, esitatakse arvudena. Vastuseid kontrollitakse teooriate põhiselt.

Töö- ja pereelu konflikti teooriale tuginedes on loodud küsimustik, mille põhjal hinnatakse pere- ja tööelu ühildamise raskusi või toimetulekut. Antud lõputöö raames on kasutatud mainitud küsimustikku (Lin, Chen, Sun, 2015, lk 47) ning elus valitsevate stressorite kohta on küsimustikus kasutatud Parasuramani (1992) elu stressi skaalat. Catherine Hakimi eelistuste teooriale tuginedes on palutud vastajatel välja tuua enda eelistus – ollakse kodukeskse (oluline pere ja lapsed), töökeskse (oluline töö ja karjäär) või adapteeruva (oluline nii töö kui perekonda) suundumusega naine (vaata lisa 1).

Andmeid koguti ankeetküsimustiku abil, mis koosnes 11. valikvastusega küsimusest ning kolmest eelnevalt välja töötatud küsimusplokist – I plokk töö ja pere konflikt (5 väidet), II plokk pere ja töö konflikt (5 väidet) ning III plokk elustressi skaala (10 väidet), kus sooviti vastuseid töö ja pereelu ühildamise ning elu stressi näitajate kohta. Vastaja anonüümsus oli tagatud ning andmeid kasutati üldistatud kujul. Andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel abil.

Uurimuse valimi moodustasid Audru valla kuue lasteasutuse laste emad. Seisuga 09.12.2015 käib Audru valla lasteaedades 307 last. Aruvälja Lasteaed-Algkool 29 last, Lindi Lasteaed-Algkool 37 last, Audru Lasteaiad 177 last (Männituka ja Vikerkaare maja), Lavassaare Lasteaed-Algkool 25 ja Jõõpre Kool 39 last. (Audru vallavolikogu, 2016). Sihtgrupp ostus valituks, et analüüsida pere- ja tööelu ühildamisega toimetulekut eelkooliealiste lastevanemate puhul ning millised on emade stressi näitajad.

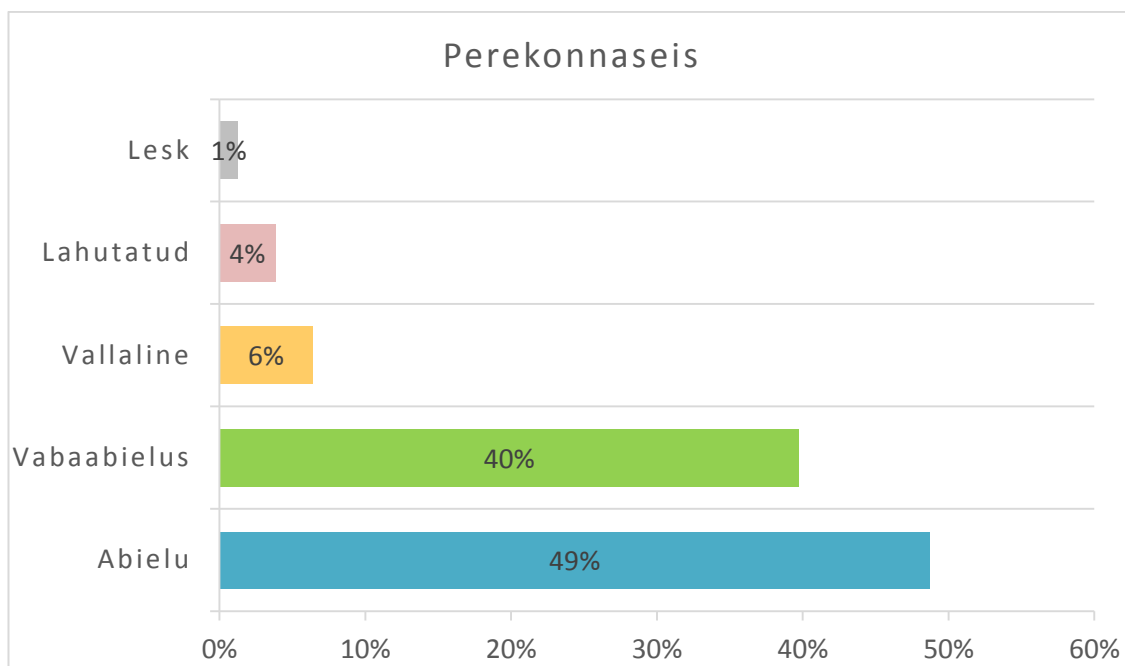
Küsitlusankeete jagati laia 110 ning tagastatud ankeetide protsent oli 72 ehk 80 ankeeti, millest kahte ei olnud antud töö statistiliste andmete analüüsimiseks võimalik kasutada, kuna vastatud ei olnud kõikidele küsimustele. Lõplik, analüüsiks sobiv, kätte saadud ankeetide kogus oli 78 ankeeti, mis moodustab 71% laiali jagatud ankeetidest.

2.2.3. Uuringu tulemused

Küsitluse käigus kogutud andmeid analüüsiti võrdlevas kontekstis naisega, kes on abielus või vabaabielus, üksinda last/lapsi kasvatava naisega. Peamiselt tuginedi eelnevatele uuringutele ja teooriatele, kus on ilmnunud, et naiste majanduslik olukord on halvem (Hansson, 2001; Statistikaamet, 2010) ning stressi näitajad on kõrgemad üksinda last kasvatavatel naistel võrreldes abielus/vabaabielus olevate naistega ning kodu kohustuste täitmine on naistel, kes töötavad raskendatud.

Läbiviidud küsitlusele vastanutest oli kõige enam esindatud naised vanuserühmas 25-34 aastat (38%) ning 35-44 aastat (32%). Vanuses 44 aastat ja vanemaid oli vastanute seas 26% ning 18-24-aastased oli 4%.

Küsitlusele vastanute naiste perekonnaseis oli peamiselt abielus või vabaabielus (vaata joonis 3). Kogu valmist 10 naist ehk siis 13% oli märkinud, et kasvatab last/lapsi üksi. Audru valla arengukavas 2014-2025 (Audru Vallavolikogu, 2015) märgitakse ära, et vallas on palju üksikemasid ning töötuid, kelle rahalised võimalused ei luba võimaldada oma lastele alghariduste. Üksinda last/lapsi kasvatanud vanematest 60% oli vanuses 25-34 aastat.

Joonis 2. Küsitlusele vastanud naiste perekonnaseis (autori koostatud)

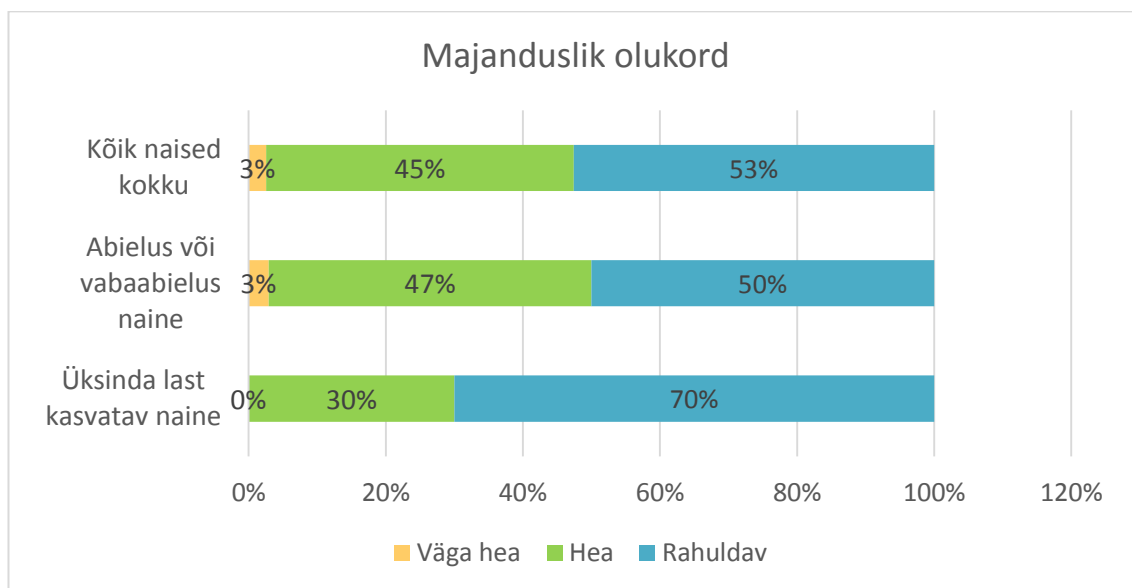
87% naistest käivad tööl, kellest enamus töötas täistööajaga, vaid 6% vastas, et töötab osalise tööajaga. Töötuid oli valimis 5% ning koduseid (omal soovil) 8%. Valdavas osas märkisid naised, et töötavad esmaspäevast-reedeni 8-tunniste tööpäevadega päeval (55%) ning vahetustega 8-tunniste tööpäevadega esmaspäevast-reedeni töötas 13% naistest, sealhulgas 10% töötas ka nädalavahetustel.

Eraldi märgiti veel töö tegevusvaldkonnas täpsustusena tööaja suhtes, et ollakse ettevõtja, mis võib viidata paindlikule töögraafikule omal valikul või ka ülekoormusele töö tõttu. Üks lapsehooldusel puhkusel viibiv naine märkis ära, et käib tööl üks kord nädalas 3 tundi, samuti täpsustati, et töötatakse osalise tööajaga vajadusel.

Majanduslikku olukorda hindasid rahuldavaks 53% vastanutest (vaata joonis 4), heaks pidas seda 45% ning vaid 3% ehk naist pidas enda majanduslikke tingimusi väga heaks. Väga halvaks ei pidanud, antud uuringu põhjal, enda olukord keegi.

Üksi last/lapsi kasvatavatest naistes töötas enamus täistööajaga esmaspäevast-reedeni, üks vastanutest oli hetkel töötu. Viie naise neto sissetulek kuus oli 431-560 € ning neljal

561-800 €. Enda majandlikku olukorda hindasid naised peamiselt rahuldavaks, mida võib tõlgendada mitte eriti hea, aga ka mitte halb. Kolm naist nimetas selle heaks olevat.

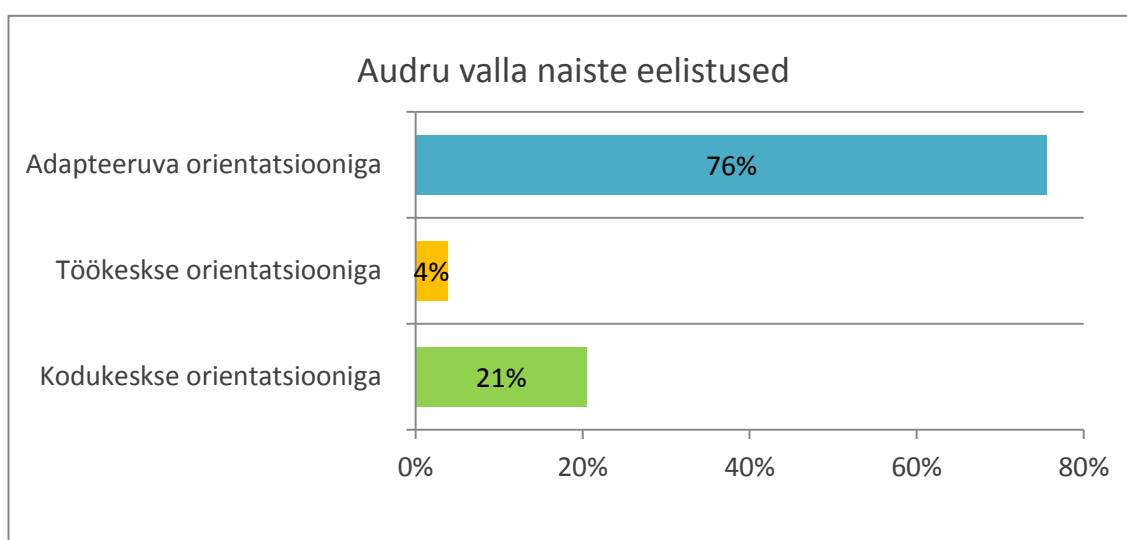
Joonis 3. Audru valla küsitlusele vastanud naiste rahulolu enda majandusliku olukorraga (autori koostatud)

Naistest, kes olid abielus või vabaabielus töötas 59 (87%), koduseid oli 6 (9%) ning töötuid 3 (4%). Nii nagu üksinda last kasvatavate naiste puhul, nii töötavad ka abielus või vabaabielus naised peamiselt täistööajaga (82%) ning nende kättesaadav töötasu jäi 32% naistest 561-800 € vahele ning 29% teenis 801 € või enam. Üheteistkümne naise sissetulek jäi 431-560 € (16%) vahele ning kaheteistkümne naise neto sissetulek kuus oli 356-430 €. Oma majandusliku olukorda pidas heaks 47% vastanutest ning rahuldavaks pidas seda 50% abielus või vabaabielus olevatest naistest.

Naiste eelistused

Catherine Hakimi eelistuste teooriale tuginedes, mille kohaselt on võimalik selgitada välja naiste tööturu käitumist ning seda mõjutavaid tegureid, paluti naistel vastata küsimustikus enda eelistuste kohta. Koguvalimist pidas 79% (59 naist) ennast olevat adapteeruva orientatsiooniga (vaata joonis 5), ehk siis naine, kellele on oluline nii töö kui pere. Hakimi teooria kohaselt on sellesse gruppi kuuluvaid naisi teatud määral võimalik mõjutada sotsiaal- ja tööhõivepoliitika kaudu perekonna planeerimisel, sest

nende otsuseid mõjutavad toetuste- ja maksupoliitika, hariduse ja laste päevahooldusega seonduvad võimalused ning naiste ja meeste võrdõiguslikkust tagav poliitika. Vastanutest 51% naist märkisid, et tulevikus lapsi ei soovi ning 37% naist vastasid, et ei tea, pole kindel. Kuid küsimusele, millised muutused ühiskonnas mõjutaksid Teie otsust veel lapsi saada, vastasid ülekaalukalt enamus naised (49%), et *majanduslik kindlustunne jäämaks koju vähemalt kolmeks aastaks*. Teine vastusevariant mis osutus enim valituks pakutud variantidest oli *lastega perede majandusliku toetuse suurendamist* (28%). Eelnevate vastuste põhjal võib kinnitada teoreetilist oletus, et pere planeerimise otsuseid on võimalik mõjutada sotsiaal- ja tööhõivepoliitika kaudu.

Joonis 4. Audru valla naiste eelistused (autori koostatud)

Kodukeskse orientatsiooniga naistest pidas ennast 16 naist (21%), ehk siis nendele naistele on oluline pere ja lapsed. Soov tulevikus veel lapsi saada oli sellesse gruppi kuuluvatel naistel ainult kahel, seitse naist vastas, *ei tea, pole kindel* ning ülejäänud vastasid, et *ei soovi*. Küsimusele, millised muutused ühiskonnas mõjutaksid Teie otsust veel lapsi saada, vastasid naised taas, et selleks oleks *majanduslik kindlustunne jäämaks koju vähemalt kolmeks aastaks*. Kõik kodukeskse suunaga naised vastasid, et käivad tööl ning enda majandusliku olukorra olid nad märkinud valdavalt rahuldavaks aga ka heaks. Teooria kohaselt on võimalik kodukeskse orientatsiooniga naised mõjutada riikliku perepoliitikaga, kuid neid ei mõjuta riiklik tööhõive- või tööturupoliitika, mis tundub ka antud küsitluse põhjal tõene olevat.

Vastanutest kolm naist (4%) pidas ennast töökeskse orientatsiooniga naiseks. Huvitav tähelepanek on, et kõik kolm naist olid märkinud ennast üksi last kasvatavaks naiseks ning nende kuu sissetulek jäi 431 - 560 € vahele, millest võib oletada, et nende töökeskne orientatsioon on pigem tingitud nende majanduslikust olukorrast, kus tuleb rohkem pingutada pere toimetuleku nimel.

Eelistuste teooria kohaselt on töökeskse orientatsiooniga naisele oluline töö ja karjäär, tegeledes pidevalt enesearendamise ja harimisega. Sellised naised eelistavad tihti lastetust või piirduvad ainult ühe lapsega – küsimusele kas soovite tulevikus veel lapsi saada, vastasid nendest kolmest kaks, *ei tea, pole kindel* ning üks *ei soovi*. Teooria kohaselt perepoliitika kaudu nende käitumist pole võimalik mõjutada, ennekõike sõltuvad nende otsused majanduslikest teguritest, tööalasest positsioonist ja karjääritegemise võimalusest.

Naiste pere- ja tööelu ühildamine ning stress nende elus

Konflikt võib tekkida kahel suunal, kas töö-pereelu ühildamisel – tööalased tegevused hakkavad häirima pereelu või pere-töö ühildamisel – perega seotud tegevused hakkavad häirima töökohustuste täitmist. Enamasti baseeruvad need kolmel teguril:

- 1) aeg – ühes rollis veedetud aeg takistab teise rolli kohustuste täitmist;
- 2) pinge – ühest rollist tulenevad pinged segavad teise rolli nõudmiste täitmist;
- 3) käitumine – ühte rolli sobivad käitumisemustrid pole sobilikud teises rollis.

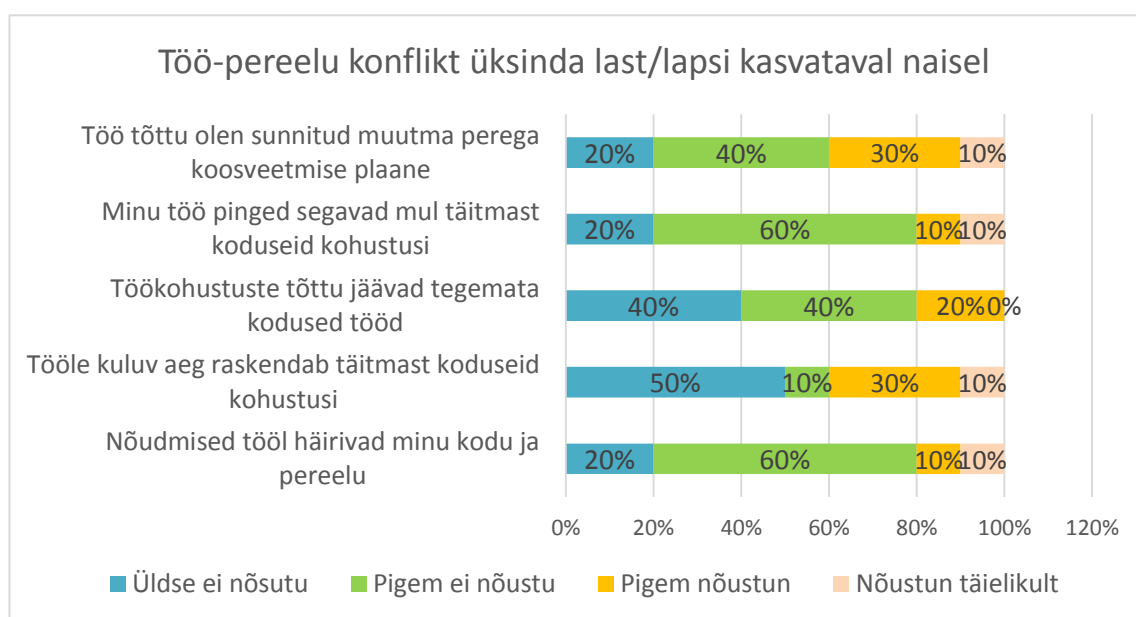
Konfliktisituatsioonid loovad pingeolukorra, kus ei olda rahul ei pereelu ega ka tööga ning ülekoormus võib tekitada vaimse tervise probleeme. Küsimustiku vastuste põhjal, milles paluti vastata töö- ja pereelu konflikti kohta, oli üldnäitajateks *pigem ei nõustu* vastusevariandid. Valdavas osas märkisid naised, et nende töökohustused ei sega perele pühendumast.

Väitele *nõudmised tööl häirivad minu kodu ja pereelu* vastas koguvalimist 45% *pigem ei nõustu* ja 32% *üldse ei nõustu*. *Pigem nõustun* valis 13% naistest ja *nõustun täielikult* ainult 3% ehk kaks naist. Tööle kuluva aja tõttu, tundis, et tema koduste kohustuste täitmine on raskendatud ainult üks naine ja *pigem nõustus* 31% naistest. *Pigem ei nõustu* 33% ning *üldse ei nõustu* 27%.

Töökohustuste ja tööpingete tõttu koduste kohustuste raskendatud täitmine oli märgitud enamasti *pigem ei nõustu* või *üldse ei nõustu*, mõlemal puhul olid protsendinäitajad üle 32. Töö pingete tõttu tundis 14% vastanutest, et koduste kohustuste täitmine on häiritud.

Viimasele väitele töö ja pereelu konflikti kohta - *töö tõttu olen sunnitud muutma perega koosveetmise plaane*, vastas 41% naistest *pigem ei nõustu* ja *üldse ei nõustu* 23%, millest võib järeldada, et perega planeeritud tegevused on peredes tähtsad ning neid ei lükata töö tõttu edasi. *Pigem nõustus* selle väitega 27% naistest.

Töö ja pereelu ühildamisel ei olnud ka kahe rühma, abielus või vabaabielus olevad naised võrdlusena üksikemadega, erisust võrreldes koguvalimiga, mistõttu saab öelda, et antud uuringu küsitlusele vastanud naised suudavad planeerida oma aega nii, et ühes rollis veedetud aeg ei takista oluliselt teise rolli kohustuste täitmist.

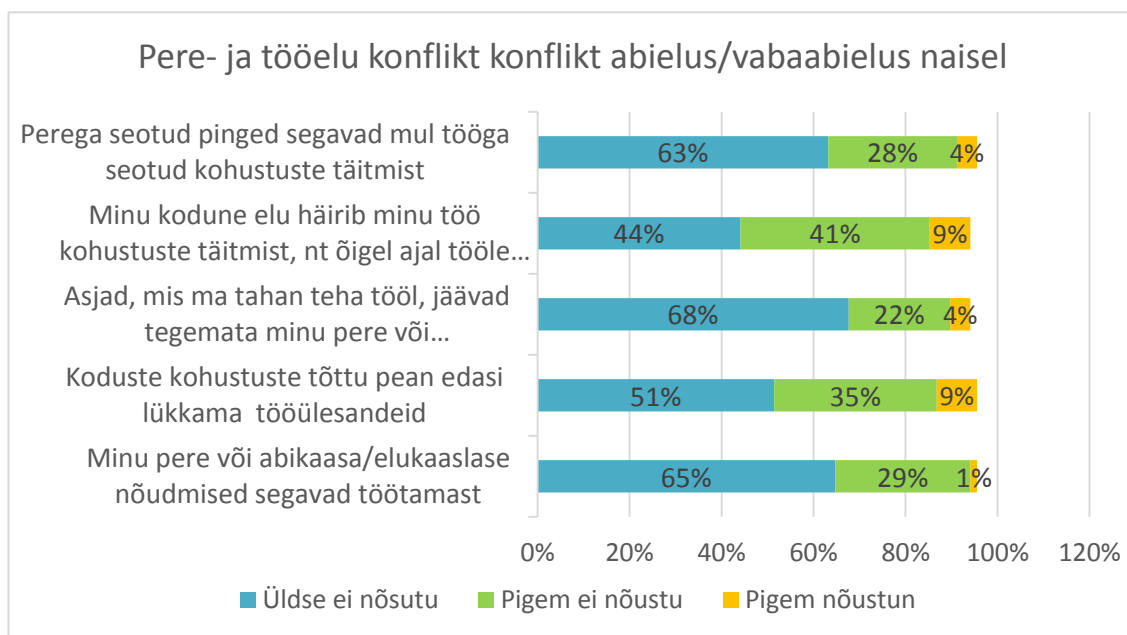

Joonis 5. Töö-pereelu konflikt üksinda last/lapsi kasvataval naisel (autori koostatud)

Antud uuringu raames, küsiti naistelt ka pere- ja töö konflikti kohta, ehk siis kas peres toimuvad sündmused häirivad keskendumast tööle. Küsitluse põhjal selgus, et 63% naisi ei sega pere või abikaasa/elukaaslase nõudmised, mis häiriksid töötamast, selle väitega *pigem nõustus* 3% naistest. Samuti ei lükka oma tööülesandeid koduste kohustuste tõttu edasi pooled vastanutest.

Küsimusele *minu kodune elu häirib minu töö kohustuste täitmist, nt õigel ajal tööle jõudmine, igapäevaste tööülesannete täitmine ning ületundide tegemine* vastas 47% üldse ei nõustus ja 38% pigem ei nõustu. Väitega *nõustus* 9% naistest ning *täielikult nõustus* 1%. Perega seotud pinged segavad tööga seotud kohustuste täitmist 6% naistest.

Üldnäitajate põhjal võib öelda, et pere ja tööelu konflikti antud uuringus osalenud naistel ei esine. Mõningane erinevus tuli välja võrreldes abielus/vabaabielus olevaid naisi üksinda last/lapsi kasvatava naisega. Üksikemad vastasid valdavas osas pere-ja tööelu konflikti igale küsimustele ülekaalukalt *üldse ei nõustus*, seevastu abielus/vabaabielus naised vastasid *üldse ei nõustus* või *pigem ei nõustu* rohkem pooleks. Pigem nõustuti väidetega kodune elu häirib töö kohustuste täitmist ning koduste kohustuste tõttu tuleb edasi lükata tööülesandeid (9%) (vaata joonis 7).

Joonis 6. Pere-tööelu konflikt abielus/vabaabielu naisel (autori koostatud)

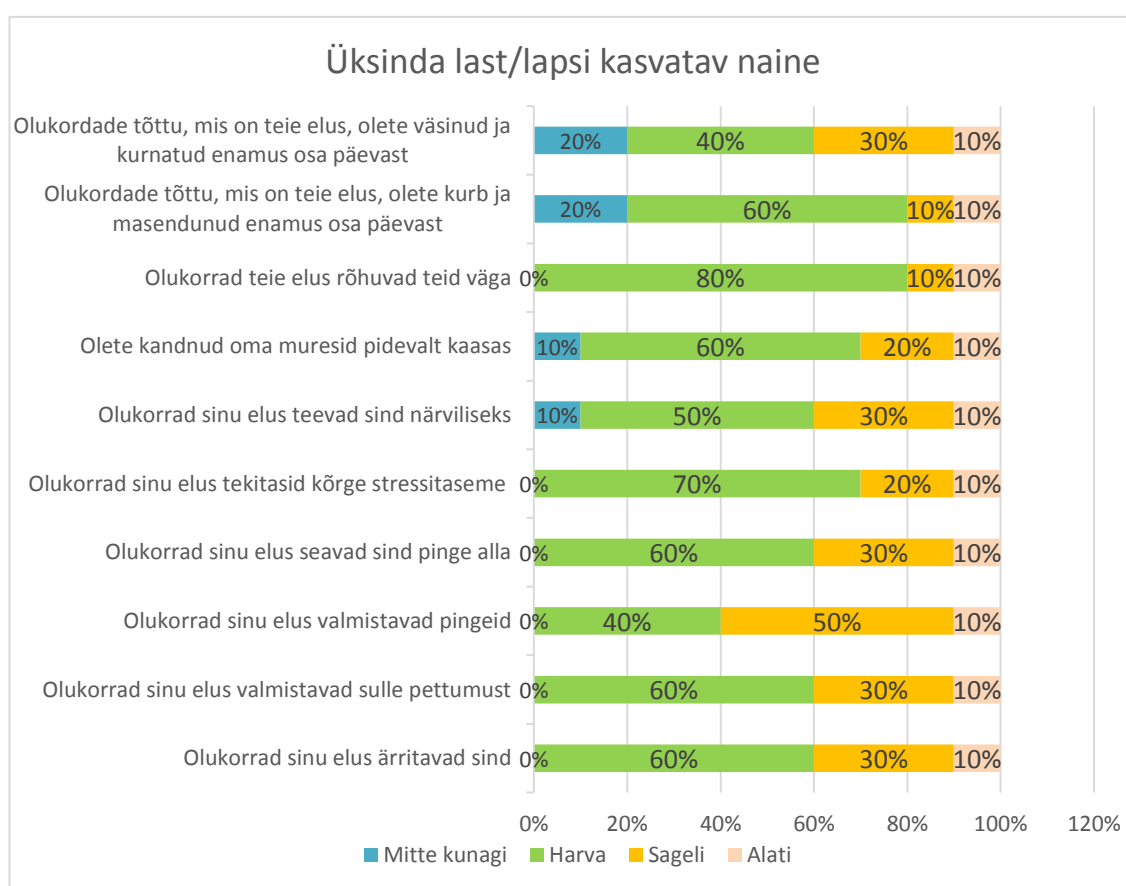
Seonduvalt pere ja tööelu ühildamisega uuriti ka naiste vaimse tervise olukorda, kasutades Parasuramani elu stressi skaalat, mis näitab, millised stressorid on kuue kuu jooksul elus esinenud.

Küsitluse kohaselt on viimase kuue kuu jooksul tundnud *sageli*, et olukorrad elus valmistavad pingeid 33% vastanutest ning need olukorrad ärritavad 29% naistest. Oma

muresid kannab *sageli* kaasas 26% ning elus valitsevate olukordade tõttu on väsinud ning kurnatud enamus osa päevast 17% naistest.

Olukordade tõttu, mis on elus, on kurb ja masendunud enamus osa päevast *sageli* 5% naistest, kuid harva 71%. Üldnäitaja koguvalemist oli, et kuue kuu jooksul on elu stressi skaalas välja toodud stressitekitajate poolt põhjustatavaid psühholoogilisi reaktsioone kogetud harva, kuigi võrreldes üksikemasid abielus naistega, esines erinevusi, mida käsitletakse alljärgnevalt.

Üksinda last/lapsi kasvatavate naiste puhul valmistasid olukorrad elus pingeid *alati* või *sageli* 60% (vaata joonis 8).

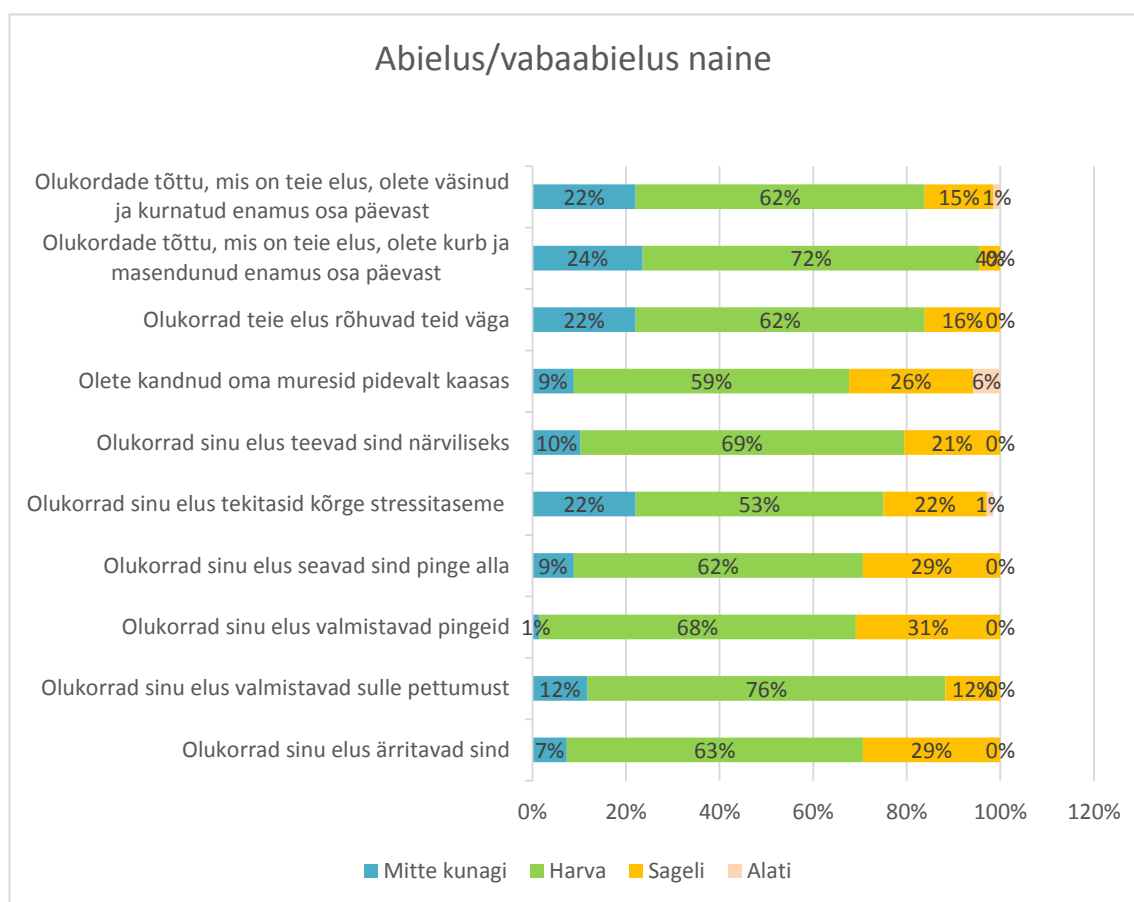
Joonis 7. Elu stressi näitajad üksinda last/lapsi kasvatav naine (autori koostatud)

Euroopa 2007. aasta Elukvaliteedi uuringus on välja toodud, et stressi tekitavaid tegureid on üksinda last kasvataval vanemal võrreldes kahe vanemaga pere vanemal

tunduvalt rohkem, kuna üksikvanem peab pere toimetuleku eest üksi vastutama ning emotsionaalne stress on suurem ning eluga rahulolu väiksem.

Antud uuringus kohaselt ilmnes, et olukorrad elus valmistasid pingeid üksinda last/lapsi kasvatavatele naistele rohkem kui abielus/vabaabielus naistele ning üldised stressi näitajad olid kõrgemad üksikemadel (võrdle joonised 8-9).

Abielus/vabaabielus naise puhul oli iseloomulik, et olukordade tõttu elus, ei olda kurb ega masendunud enamuse osa päevast (86%).

Joonis 8. Elu stressi näitajad abielus/vabaabielus naine (autori koostatud)

Koguväljendi põhjal olid elu stressi skaala väidetele, mis hindab elus valitsenud emotsionaalseid häireid kuue kuu jooksul, vastustest esindatud kõige rohkem „harva“ vastusevariandid, mistõttu saab tõdeda, et üldine vaimse tervise seisundi näitajad on head. Vaid 3% vastanutest märkis, et olukorrad elus tekitasid kõrge stressitaseme ja

olukordade tõttu, mis on elus, on nad väsinud ja kurnatud enamus osa päevas *alati* ning 6% kannab oma muresid pidevalt kaasas (*alati*).

2.3. Naiste pere- ja tööelu ühildamine ja emotsionaalse heaolu uuringu järeldused ja ettepanekud

Nii Eestis kui ka mujal Euroopas peetakse täna pere ja tööelu ühitamist üheks prioriteediks. Aina sagedamini seatakse eelnevalt mainitud kahte – naise elus täiesti erinevaid rolle, riiklikes strateegiadokumentides ja tegevuskavades üheks eesmärgiks, kuna konflikti pere ja tööelu vahel nähakse kui ohtu sündimusele ja naiste tööhõivele. (Eesti Tööandjate Keskliit, 2007).

Samuti peetakse üheks kriitiliseks probleemvaldkonnaks naiste tervist, mis on seotud sageli ületöötamise, stressi, vaesusega (United Nations, 1995, lk 60). Stressi võivad tekitada mitmed tegurid korraga – mure lapse pärast, kui ta on haigestunud, tööandja rahulolematuse, haiguslehel viibitud aja tõttu palga kaotus, mehe osavõtmatus kodustest töödest või ei hinda ta piisavalt oma naise tööalaseid saavutusi (Eesti Tööandjate Keskliit, 2007; Hansson, 2001, lk 11).

Antud lõputöö uuringu valimi moodustasid Audru valla kuue lasteaia eelkooliealiste laste emad. Küsitlusele vastanute naiste perekonnaseis oli enamasti abielus või vabaabielus, millest võib järeldada, et valdavas osas kasvavad eelkooliealised lapsed kahevanemaga perekonnas. Küsitluse põhjal selgus, et pere-ja tööelu ühildamisega toimetulek Audru valla eelkooliealiste laste emade seas on pigem positiivse suunaga.

Koguvalmist 10 naist ehk siis 13% oli märkinud, et kasvatab last/lapsi üksi. Audru valla arengukavas 2014-2025 (Audru Vallavolikogu, 2015) on välja toodud, et vallas on palju üksikemasid ning neil ei pruugi olla piisavalt rahalisi vahendeid, et last lasteaeda panna, mis võib ka olla põhjuseks, miks üksi last/lapsi kasvatavate naiste osakaal valimis on väike. Üksinda last/lapsi kasvatanud vanematest 60% oli vanuses 25-34 aastat. Samuti esines koguvalimis vähe töötuid – neli naist ehk 5%, mis viitab samuti rahaliste ressursside nappusele.

Tööl käivaid naisi oli valimis 87%, kes valdavalt töötas täistööajaga ja 6% töötas osalise tööajaga, mistõttu pere- ja tööelu ühildamise valukohad oleksid nende olemasolul ka teravalt välja tulnud.

Konflikti töö ja pereelu suunal, ette antud väidete kohaselt, valdavas osas pigem ei tunnistanud, kuigi koguvaimist 27% naistes siiski nõustus, et töö tõttu on nad sunnitud muutma perega koosveetmise plaane, millest võib järeldada, et töökohustused segavad pereelu ning seavad pinge alla pereliikmete omavahelised suhted. Elu stressi skaala järgi, mis hindab kuue kuu jooksul esinenud stressi põhjustavaid tegureid, vastas koguvaimist 33%, et olukorrad elus valmistavad sageli pingeid, mida võib seostada naiste rollide vahelise konfliktiga, mille ühildamine on raskendatud.

Märkimisväärselt nõustuti ka väitega – tööle kuluv aeg raskendab täitmast koduseid kohustusi, mis koguvaimist moodustas 31%. Ka eraldi vaadatuna abielus/vabaabielu naisi ning üksinda last/lapsi kasvatavaid naisi, osutus kõige enam valituks sageli vastuse variant, mille põhjal võib järeldada, et töökoormus väsitab või võtab palju aega ära peretoimingutega tegelemisest. Stressi näitajate põhjal nõustus 17% naistest, et olukordade tõttu, mis on valitsevad elus, on nad väsinud ja kurnatud enamus osa päevast.

Konflikti pere ja tööelu suunal esines käeoleva uuringu põhjal samuti harva. Koguvaimist üle 60% valisid *pigem ei nõustu* vastusevariandi, mis üldnäitajana on väga positiivse suunaga. Enim nõustusti väidetega, et koduste kohustuste tõttu tuleb edasi lükata tööülesandeid, mis võib viidata sellele, et tegemist on eelkooliealiste laste emadega, kes võivad sageli puududa töölt lapse haigestumise tõttu, ning kodune elu häirib töökohustuste täitmist (õigel ajal tööle jõudmine, igapäevaste tööülesannete täitmine ning ületundide tegemine), elu stressi skaala näitas, et 22% naistele koguvaimist tekitasid olukorrad nende elus kõrge stressitaseme. Selliste näitajate põhjal saab järeldada, et pingeid tekitavate tegurite tagajärjel on stressinäitajad mõneti kõrgendatud püüdest ühildada pere- ja tööelu.

Catherine Hakimi eelistuste teooriale tuginedes, mis lubab ennustada naiste tööturu käitumist, võib väita, et Audru valla eelkooliealiste laste emad on valdavalt adapteeruva

orientatsiooniga – naised, kellele on oluline nii töö kui pere (76% koguvallimist), mistõttu on võimalik, teooriale tuginedes väita, et valla naised on võimalik mingil määral mõjutada sotsiaal- ja tööhõivepoliitika kaudu perekonna planeerimisel, sest kaaludes enda võimalusi, on suureks mõjutajaks neile toetuste- ja maksupoliitika, hariduse ja laste päevahooldusega seonduvad võimalused ning naiste ja meeste võrdõiguslikkust tagav poliitika.

Seega, kuigi üle poolte käesolevas uuringus osalenutest (51%) märkis, et tulevikus lapsi ei soovi ning 37% naist, et ei tea, pole kindel, on tõenäoline, et toetav perepoliitika võib muuta naiste otsust. Seda fakti kinnitab ka uuringus küsitud küsimus – millised muutused ühiskonnas mõjutaksid teie otsust veel lapsi saada, millele ülekaalukalt vastas enamus naised (49%), et majanduslik kindlustunne jäämaks koju vähemalt kolmeks aastaks ning lastega perede majandusliku toetuse suurendamist (28%).

Antud lõputöö uuringu tulemuste põhjal tehakse ettepanekud:

7. vähendada pendelrände tarvidust, loomaks lastele rahulikum ja turvalisem elukeskkond;
8. pakkuda üksikemadele tuge, et nad tunneksid, ennast ühiskonda kaasatuna;
9. pakkuda stressiga toimetuleku koolitusi lastega perekondadele.

Antud lõputöö, pigem positiivse suunaga tulemused olid mõneti oodatud, kuna eelkooliealiste laste puhul, ei ole stressi tekitavaid tegureid veel palju. Eelkooliealine laps vajadused on väikesed – nad vajavad turvatunnet, palju hoolivust ja tähelepanu. Eelkooliealise lapse puhul ei pea muretsema, kuidas ta saab hakkama kui vanemad on tööl või kuidas ta saab hakkama oma koolikohutustega – mis võivad olla stressi ja pinget tekitajad kõigile pereliikmetele.

Samalaadset uuringut oleks hea viia läbi ka koolis käivate laste emade seas, et võrrelda kas stressinäitajates ning pere- ja tööelu ühildamise toimetulekus on mingeid erisusi. Samuti oleks huvitav teada saada kas kooliealiste laste vanemate seas on rohkem üksikemasid ning milliseks kujuneksid siis uuringu tulemused, sest antud lõputöö koguvallimis oli üksinda last kasvatavaid naised vähe.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö „Naiste emotsionaalne heaolu ning toimetulek pere- ja tööelu ühildamisel Audru valla näitel“ eesmärk oli välja selgitada, kas Eestis viimasel ajal palju kajastatud töö- ja pereelu ühildamise temaatika on aktuaalne ka Audru vallas ning millised on valla naiste emotsionaalse heaolu näitajad.

Teema valik on tingitud asjaoludest, et Eesti perepoliitika toetab küll igati peresid erinevate teenuste ja toetuste näol, soodustamaks Eesti peredes laste sündimust ning perede harmoonilist ja kvaliteetset kooselu, kuid sellest hoolimata toovad senini läbiviidud uuringud kui ka meediakajastused välja, et naiste perele pühendatud aeg on suurem kui meestel ning sellest tulenevalt ka naiste suurem stressitase.

Samuti eksisteerib Eestis suur palgalõhe meeste ja naiste vahel – Statistikaameti 2014. aasta andmete põhjal oli nais palgatöötajate brutotunnitasu 23,3% madalam kui meespalgatöötajatel. Hoolimata sellest, et naistele kehtivad samaväärsed inimõigused kui meestele, on naised siiski justkui survestatud olema võrdsed peamiselt meeste poolt juhitud maailmas.

Uuringu eesmärgi saavutamiseks püstitati järgnevad küsimused:

- kas eelkooliealiste laste emadel esineb pere ja tööelu ühildamises raskusi;
- milline on naiste rahulolu enda majandusliku olukorraga;
- millised ühiskondlikud tegurid mõjutaksid otsust lapsi saada kõige enam;
- millised on Audru valla naiste elu stressi näitajad.

Antud lõputöö uuringus kasutati eelnevalt välja töötatud küsimustikku (Lin, Chen, Sun, 2015), mille põhjal hinnatakse pere- ja tööelu ühildamise raskusi või toimetulekut. Elus valitsevate stressorite kohta on küsimustikus kasutatud Parasuramani (1992) elu stressi skaala kümmet väidet. Catherine Hakimi eelistuste teooriale tuginedes on palutud vastajatel välja tuua enda eelistus – ollakse kodukeskse (oluline pere ja lapsed), töökeskse (oluline töö ja karjäär) või adapteeruva orientatsiooniga naine (oluline nii töö kui perekonda).

Uuring viidi läbi 2016. aasta märtsist kuni 2016. aasta aprillini. Uurimistulemused andsid ülevaate Audru valla naiste emotsionaalsest heaolust ning toimetulekust pere- ja tööelu ühildamisel. Küsitluse käigus kogutud andmeid analüüsiti võrdlevas kontekstis naise ja abielu või vabaabielu, üksinda last/lapsi kasvatava naisega.

Uuringu valimi moodustasid Audru valla kuue lasteaia eelkooliealiste laste emad. Tulemustest selgus, et valdavas osas kasvavad eelkooliealised lapsed kahevanemaga perekonnas ja enda majandlikku olukorda hindasid naised peamiselt rahuldavaks (53%).

Pere- ja tööelu ühildamisega toimetulek Audru valla eelkooliealiste laste emade seas on pigem positiivse suunaga. Tööl käivaid naisi oli valimis 87%, kes enamasti töötas täistööajaga. Konflikti töö ja pereelu suunal valdavas osas ei esinenud, kuigi 27% naistes siiski nõustus, et töö tõttu on nad sunnitud muutma perega koosveetmise plaane. Pere ja tööelu konflikti suunal nõustusti enim väitega, et koduste kohustuste tõttu tuleb edasi lükata tööülesandeid, mis võib viidata sellele, et tegemist on eelkooliealiste laste emadega, kes võivad sageli puududa töölt lapse haigestumise tõttu, mistõttu häirib kodune elu töökohustuste täitmist.

Elu stressi skaala järgi, mis hindab kuue kuu jooksul esinenud stressi põhjustavaid tegureid, vastas koguvalimist 33%, et olukorrad elus valmistavad sageli pingeid, mida võib seostada naiste rollide vahelise konfliktiga, mille ühildamine on raskendatud. Samuti leidis antud uuringu põhjal kinnitust Euroopa 2007. aasta Elukvaliteedi uuringus välja toodud tulemus, et stressi tekitavaid tegureid on üksinda last kasvataval naisel võrreldes abielu/vabaabielu naisega tunduvalt rohkem. Üksinda last/lapsi kasvatavate naiste puhul valmistasid olukorrad elus pingeid alati või sageli 60%.

Kuigi üle poolte käesolevas uuringus osalenutest (51%) märkis, et tulevikus lapsi ei soovi ning 37% naistest polnud kindlad on võimalik, tuginedes Catherine Hakim'i eelistuste teooriale, mingil määral valla naised mõjutada sotsiaal- ja tööhõivepoliitika kaudu perekonna planeerimisel, kuna Audru valla eelkooliealiste laste emad olid valdavalt adapteeruva orientatsiooniga – naised, kellele on oluline nii töö kui pere (76%). Uuringu põhjal selgus veel, et 49% naistest oleksid nõus veel lapsi saama kui neil oleks majanduslik kindlustunne jäämaks koju vähemalt kolmeks aastaks.

Antud lõputöö tulemused olid mõneti oodatud, kuna eelkooliealiste laste puhul, ei ole stressi tekkitavaid tegureid veel palju, sest laste peamised vajadused selles eas on turvatunne ja palju hoolivust – neil puuduvad veel kooli kohutsused ning vajadus iseseisvalt hakkama saada.

Uuringu tulemuste põhjal oleks tarvidus vähendada valla elanike pendelrännet, loomaks lastele rahulikum ja turvalisem elukeskkond, mis vähendaks kindalasti liigset ajakulu jõudmaks tööle või koju, pakkuda üksikemadele tuge, et nad tunneksid, ennast ühiskonda kaasatuna ning pakkuda stressiga toimetuleku koolitusi lastega perekondadele.

VIIDATUD ALLIKAD

Ahven, A., Klopets, U., Kruusmaa K-C., Leps A., Salla, J., Surva, L., ... Tammiste, B. (2014). Kuritegevus Eestis 2013. Kriminaalpoliitika uuringud 18. Justiitsministeerium. Loetud aadressil

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/18._kuritegevus_eestis_2013.pdf

Ambrosini, A., Stanghellini, G., (2012). Myths of motherhood. The role of culture in the Development of postpartum depression. *Ann Ist Super Sanità* 2012 | Vol. 48, No. 3: 277-286. DOI: 10.4415/ANN_12_03_08

Anspal, S., Biin, H., Kallaste, E., Karu, M., Kraut, L. (2009). Sooline palgalõhe. Sotsiaalministeerium. Loetud aadressil www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/1_raport.pdf

Audru Vallavolikogu. (2015). Audru valla arengukava 2014 - 2025. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4291/0201/5009/arengukava.pdf#>

Audru Vallavolikogu. (2014). Audru valla terviseprofiil. Loetud aadressil <http://pol.parnumaa.ee/content/editor/files/Audru%20terviseprofiil.pdf>

Audru Vallavolikogu. (2016). SELETUSKIRI Audru Vallavolikogu määruse „Audru valla 2016. aasta eelarve“ eelnõu (II lugemine) juurde. Loetud aadressil [https://www.audru.ee/documents/1707726/2441915/SELETUSKIRI+Audru+Vallavolikogu+m%C3%A4%C3%A4ruse+%E2%80%9EAudru+valla+2016.+aasta+eelarve%E2%80%9C%20eeln%C3%B5u+\(II+lugemine\)%20juurde.pdf/f9c63208-d3dd-4ed3-94cd-146164e06de0](https://www.audru.ee/documents/1707726/2441915/SELETUSKIRI+Audru+Vallavolikogu+m%C3%A4%C3%A4ruse+%E2%80%9EAudru+valla+2016.+aasta+eelarve%E2%80%9C%20eeln%C3%B5u+(II+lugemine)%20juurde.pdf/f9c63208-d3dd-4ed3-94cd-146164e06de0)

Bachmann, T. (2002) Psühholoog pälvis Nobeli preemia. Loetud aadressil <http://epl.delfi.ee/news/melu/psuhholoog-palvis-nobeli-preemia.d?id=50938304F>

Barling, J. (1990). Employment, stress and family functioning. Chichester: John Wiley & Sons. *Stress Medicine*. (1991) Volume 7, Issue 3, lk 190–191. DOI: 10.1002/smi.2460070314

Derman N., (2000). Elu stressis: alaealiste lastega üksikema pere toimetulek. Sotsiaaltöö ajakiri 2000/6

Director. (2015). Puukeel – keel, mida kõik loevad, kuid vähesed kirjutavad. Ehk kuidas vältida otsustusvigu. Ajakiri Director. Loetud aadressil <http://www.director.ee/puukeel-keel-mida-koik-loevad-kuid-vaehesed-kirjutavad-ehk-kuidas-valtida-otsustusvigu/>

Director. (2012). Senine juhtimine ei tööta! Inimeste otsuste taga on emotsioon, mitte loogika. Ajakiri Director. Loetud aadressil <http://www.director.ee/senine-juhtimine-ei-toota-inimeste-otsuste-taga-on-emotsioon-mitte-loogika/>

Eesti Tööandjate Keskliit (2007). Töö ja pere: paindlik töökorraldus ja lastevanemate tööhõive. Loetud aadressil http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Publikatsioonid/too_sisu_low0.pdf

Elenurm, T., Kasmel, A., Kidron, A. Rüütel, E., Teiverlaur, M., Traat, U. (1997). Stressi teejuht. Kuidas saada lahti liigest pingest? Eesti Tervisekasvatuse Keskus, Tallinn, 1997.

Euroopa Komisjon (2010). Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015. Loetud aadressil <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/ALL/?uri=CELEX:52010DC0491>

Espenberg, K., Ainsaar, M., Kasearu, K., Lilleoja, L., Nahkur, O., Roots, A., Rämmer, A., Sammul, M., Soo, K., Vihalemm, T. (2013). Vähemusrahvustest inimeste töö- ja pereelu ühitamise võimaluste analüüs. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE, Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudiga. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/vahemusrahvuste_raport_loplik.pdf

Esson, P. L. (2004). Consequences of work-family conflict: testing a new model of work-related, non-work related and stress-related outcomes.

Flasarová, V. (2006). RAPORT. Noorte naiste ja tütarlaste diskrimineerimine hariduses (2006/2135(INI)). Naiste õiguste ja soolise võrdõiguslikkuse komisjon. Euroopa parlament.

Greenhaus, J.H., Parasuraman, S., Granrose C.S., Rabinowitz, S., Beutell N.J. (1989). Sources of Work-Family Conflict among Two-Career Couples. *Journal of Vocational Behavior* 34, lk.133-153

Jõerand, R. (2016). Soome haridusteadlane: sooline võrdõiguslikkus ei ole soo ignoreerimine. Pealinn, 05.02. 2016 Loetud aadressil <http://www.pealinn.ee/koik-uudised/soome-haridusteadlane-sooline-vordoiguslikkus-ei-ole-soo-n162313>

Hakim, C. (2003). *A New Approach to Explaining Fertility Patterns: Preference Theory*. Loetud aadressil *Population and Development Review*, Vol. 29, No. 3 (2003)

Hansson L. (2000). Naised pere ja töö vahel. *Sotsiaaltöö ajakiri* 2000/6

Hansson, L. (2001). Naine, perekond ja töö ja pereelu uuring. Rahvastikuministri büroo. Loetud aadressil rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/735/1/Hansson2001.doc

Hansson, L. (2007). Lahutusjärgsed pered tänaasel perekonnamaastikul. *Haridus*, 5-6, lk 37-40

ILO. (2007). ABC of women workers' rights and gender equality. *International Labour Office, Geneva*. Loetud aadressil http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/publication/wcms_087314.pdf

Kohalike omavalitsuste portaal. (2016). Elanike demograafilane jaotus maakonniti. Loetud aadressil: <http://portaal.ell.ee/1449>

Kõrreveski, K. (2011). Heaolu ja elukvaliteedi mõõtmisest OECD näitajate põhjal. Eesti Statistika Kvartalikiri. 4/11. Loetud aadressil <http://www.stat.ee/dokumendid/64477>

Laidmäe V-I., Kelam A. (2003) Stress ja eluga toimetulek erinevas elueas (sotsioloogiline aspekt). *Eesti Arst. Eesti Arstide Liidu Ajakiri*. Loetud aadressil <http://ojs.utlib.ee/index.php/EA/article/viewFile/9455/4643>

Lin, W-R., Chen, H-M., Sun, C-K. (2015). A Study on the Relationship between Work-Family Conflicts and the Job Satisfaction of Tour Leaders. *Journal of Tourism and Recreation*. Volume 2, Issue 1 (2015), lk 41-52. DOI: 10.12735/jotr.v2i1p41

Lunev, M., Järvpõld, T., (2015). Naiste ja meeste palgaootus erineb viiendiku võrra. *Statistikablogi*. 04.04.2015 Loetud aadressil <https://statistikaamet.wordpress.com/2015/03/04/naiste-ja-meeste-palgaootus-erineb-viiendiku-vorra/>

McRae, S. (2003). Constraints and Choices Mothers' Employment Careers: A Consideration of Hakim's Preference Theory. Loetud aadressil *British Journal of Sociology*. Vol 54 (3), lk 317–338

Must, O. (2014). Mõistuse piirid. *Postimees*. Loetud aadressil <http://arvamus.postimees.ee/2674618/moistuse-piirid>

Männi, M. (2015). OECD noomib Eestit erakordselt suure palgalõhe pärast, *Postimees online*, 31.01.2015 Loetud aadressil <http://www.postimees.ee/3075547/oecd-noomib-eestit-erakordselt-suure-palgalohe-parast>

OECD, 2015. *Education at a Glance 2015, EAG: OECD Indicators*. Loetud aadressil: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-glance-2015-Estonia-in-Estonian.pdf>

Paats, M. (2014). *Kuidas mõõta soolist võrdõiguslikkust?* Loetud aadressil <http://www.vordoigusvolinik.ee/2014/03/kuidas-moota-soolist-vordoiguslikkust/>

Parasuraman, S., Greenhaus, J. H., Granrose, C. S. (1992). Role stressors, social support, and well-being among dual earner couples. *Journal of Organizational Behavior*, 13, lk 339-356.

Rannala E., Tiko A., Rohtla A, (2006). Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Loetud aadressil http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kaitumisraskustega_noored_ja_neile_maaratud_mojutusvahendite_kohandamine_a_laealiste_komisjonides._ie._rannala_a.tiko_a._rohtla._2006.pdf

Rabušić, L. ja B.-E. C. Manea. (2008). Hakim's Preference Theory in the Czech context. Czech Demography. Vol 2

Reinhold, M. (2014). Täiskasvanuhariduse valdkonna statistika põhinäitajad. Haridus- ja Teadusministeerium. Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/45053/Taiskasvanuhariduse_valdkonna_phinaitajad_2014.pdf?sequence=1

Statistikaamet. (2010). Eesti statistika. Vaesus Eestis. Loetud aadressil <http://www.stat.ee/38021>

Statistikaamet. (2014). Eesti statistika aastaraamat 2014. lk 30. Loetud aadressil <https://www.stat.ee/72570>

Statistikaamet. (2014). Lapse heaolu mõõtmise käsitlus. Loetud aadressil <https://www.stat.ee/dokumendid/75444>

Statistikaamet. (2015). Mullu sooline palgalõhe vähenes. Pressiteade nr 106 Loetud aadressil <https://www.stat.ee/90586>

Statistikaamet. (2015). Naiste ja meeste palgaootus erineb viiendiku võrra. Loetud aadressil <https://statistikaamet.wordpress.com/2015/03/04/naiste-ja-meeste-palgaootus-erineb-viiendiku-vorra/>

Sepper, M-L., (2010). NAISED & MEHED. Võrdsed õigused, võrdne vastutus. Ülevaade soolise võrdõiguslikkuse seadusest. Sotsiaalministeerium. Kirjastaja: AS Atlex

Szabo, S., Tache, Y., Somogyi, A. (2012). The legacy of Hans Selye and the origins of stress research: A retrospective 75 years after his landmark brief "Letter" to the Editor of Nature. Stress, 2012; 15(5), lk 472–478. DOI: 10.3109/10253890.2012.710919

Sinisaar H., Tammpuu P., (2009). Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2009. Loetud aadressil <https://www.sm.ee/sites/default/files/content->

editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/yhevanemagap
ered_trykki.pdf

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik (2013). Kommentaarid
Partnerluslepe Euroopa Struktuuri- ja Investeeringufondide kasutamiseks 2014-2020 ja
Ühtekuuluvuspoliitika Fondide rakenduskava 2014 – 2020 eelnõudele. Loetud aadressil
[http://www.vordoigusvolinik.ee/wp-content/uploads/2014/06/Ettepanekud-EL-2014+-
rakenduskavale-ja-partnerluslepele.pdf](http://www.vordoigusvolinik.ee/wp-content/uploads/2014/06/Ettepanekud-EL-2014+-rakenduskavale-ja-partnerluslepele.pdf)

Sotsiaalministeerium. (2008, täiendatud 2012). Rahvastiku tervise arengukava 2009–
2020. Loetud aadressil <http://www.sm.ee/et/tervis>

Sotsiaalministeerium. (2013). Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020. Loetud
aadressil [https://www.sm.ee/sites/default/files/content-
editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_ar
engukava_2013-2020.pdf](https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf)

Sotsiaalministeerium. (2015). Sotsiaalse turvalisuse, kaasatuse ja võrdsete võimaluste
arengukava 2016-2023. Arengukava aluseks oleva hetke olukorra ülevaade. Loetud
aadressil [https://www.sm.ee/et/sotsiaalse-turvalisuse-kaasatuse-ja-vordsete-voimaluste-
arengukava-2016-2023](https://www.sm.ee/et/sotsiaalse-turvalisuse-kaasatuse-ja-vordsete-voimaluste-arengukava-2016-2023)

Sotsiaalministeerium. (2016). Muud toetused ja teenused. Loetud aadressil:
<https://www.sm.ee/et/muud-toetused-ja-teenused#Toimetulekutoetus>

Töötukassa. (2015). Töötud kohalikes omavalitsustes. Loetud aadressil
<https://www.tootukassa.ee/content/tootukassast/tootud-kohalikes-omavalitsustes>

UNESCO. (2015). UNESCO Science Report Towards 2030. *United Nations
Educational, Scientific and Cultural Organization*. Loetud aadressil
<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235406e.pdf>

United Nations. (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action. Beijing+5
Political Declaration and Outcome*. UN Women 2014. Loetud aadressil

http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf

Võrdõigusvoliniku kantselei, (2014). Soolõime teemaleht. Tööturg. Loetud aadressil <http://www.vordoigusvolinik.ee/wp-content/uploads/2015/04/4-TEEMALEHT-T%C3%B6%C3%B6turg.pdf>

Walker, L.J., Hennig K. H.,(1996).Parent/Child Relationships in Single-Parent Families. University of British Columbia. Canadian Journal of behavioural science/revue canadienne des sciences du comportement, Vol 29(1), Jan 1997, lk 63-75.
<http://dx.doi.org/10.1037/0008-400X.29.1.63>

Wallace, C., Pichler, F., Hayes, B. (2007). First European Quality of Life Survey: Quality of work and life satisfaction. Loetud aadressil https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef0695en.pdf

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu. Tartu Ülikool. Loetud aadressil <http://hdl.handle.net/10062/36419>

LISAD

Lisa 1. Küsitlus naiste pere- ja tööelu ühildamise ning emotsionaalse heaolu kohta

Hea vastaja!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu kolledži sotsiaaltöö tudeng ja järgnev küsitlus on koostatud uurimaks naiste emotsionaalset heaolu ja toimetulekut laste kasvatamisel üksikvanemaga peres võrdluses kahevanemaga peres, tuginedes pere- ja tööelu ühildamise raskustele.

Küsitlus on anonüümne ning saadud andmeid kasutatakse üldistatud kujul ja konkreetse lõputöö koostamiseks.

Täna väga, et olete valmis osalema ja pühendama orienteeruvalt 15 minutit küsimustele vastamiseks. Vastamiseks tuleb märkida vastavasse kasti „ristike“ (X). Iga küsimus eeldab ühte vastuse varianti.

Teie vanus

- 18-24 a.
- 25-34 a.
- 35-44 a.
- Muu

Perekonnaseis

- Abielu
- Vabaabielus
- Vallaline
- Lahutatud
- Lesk

Kasvatan last/lapsi

- Üksi
- Koos abikaasa/elukaaslasega

Tegevusala

- Töötaja
- Töötu
- Kodune (omal soovil)

Töötan...

- Täistööajaga
- Osalise tööajaga

Täpsusta...

- Töötan E-R 8-tunniste tööpäevadega päeval
- Töötan E-R vahetustega 8-tunniste tööpäevadega
- Töötan vahetustega (sh ka öösiiti)
- Töötan vahetustega (sh ka nädalavahetustel)
- Muu.....(nt. välismaal)

Igakuine keskmine netosissetulek (*kätte saadav töötasu, kus on maksud maha arvestatud*)

- 365 € - 430 €
- 431 € - 560 €
- 561 € - 800 €
- 801 € ja enam

Milliseks hindate enda majanduslikku olukorda?

- Väga hea
- Hea
- Rahuldav
- Väga halb

Milliseks naiseks ennast peate?

- Kodukeskse orientatsiooniga (oluline pere ja lapsed)
- Töökeskse orientatsiooniga (oluline töö ja karjäär)
- Adapteeeruva orientatsiooniga (oluline nii töö kui perekond)

Soov tulevikus (veel) lapsi saada

- Ei soovi
- Ei tea, pole kindel
- Jah soovin
- Olen rase, tulevikus soovin veel last/lapsi

Millised muutused ühiskonnas mõjutaksid Teie otsust veel lapsi saada?

- Meeste ja naiste võrdsem kodune tööjaotus
- Tööaeg on lühem ja paindlikum
- Lastega perede majandusliku toetuse suurendamine
- Majanduslik kindlustunne jäämaks lapse/lastega koju vähemalt 3 aastaks

Lisa1 järg

Töö ja pere konflikt (*Palun märkige iga väite juures ära üks vastuse variant*)

	Üldse ei nõustu	Pigem ei nõustu	Pigem nõustun	Nõustun täielikult
Nõudmised tööl häirivad minu kodu ja pereelu				
Tööle kuluv aeg raskendab täitmast koduseid kohustusi				
Töökohustuste tõttu jäävad tegemata kodused tööd				
Minu töö pinged segavad mul täitmast koduseid kohustusi				
Töö tõttu olen sunnitud muutma perega koosveetmise plaane				

Pere ja töö konflikt (*Palun märkige iga väite juures ära üks vastuse variant*)

	Üldse ei nõustu	Pigem ei nõustu	Pigem nõustun	Nõustun täielikult
Minu pere või abikaasa/elukaaslase nõudmised segavad töötamast				
Koduste kohustuste tõttu pean edasi lükkama tööülesandeid				
Asjad, mis ma tahan teha tööl, jäävad tegemata minu pere või abikaasa/elukaaslase nõudmiste tõttu				
Minu kodune elu häirib minu töökohustuste täitmist, nt õigel ajal tööle jõudmine, igapäevaste tööülesannete täitmine ning ületundide tegemine				
Perega seotud pinged segavad mul tööga seotud kohustuste täitmist				

Milliseid alljärgnevaid tundeid olete kogunud viimase 6 kuu jooksul. (*Palun märkige iga väite juures ära üks vastuse variant*)

	Mitte	Harva	Sageli	Alati
Olukorrad sinu elus ärritavad sind				
Olukorrad sinu elus valmistavad sulle pettumust				
Olukorrad sinu elus valmistavad pingeid				
Olukorrad sinu elus seavad sind pinge alla				
Olukorrad sinu elus tekitasid kõrge stressitaseme				
Olukorrad sinu elus teevad sind närviliseks				
Olete kandnud oma muresid pidevalt kaasas				
Olukorrad teie elus rõhuvad teid väga				
Olukordade tõttu mis on teie elus, olete kurb ja masendunud enamuse osal päevast				
Olukordade tõttu mis on teie elus, olete väsinud ja kurnatud enamuse osal päevast				

SUMMARY

THE EMOTIONAL WELL-BEING AND COPING OF WOMEN IN RELATION TO BALANCING WORK AND FAMILY BY EXAMPLE OF AUDRU PARISH

In recent years, discussions about gender equality and balancing work and family have become more and more prevalent. Women's participation in economic activities has become to be acceptable and even expected. Gender equality has become a way of thought that is widely recognized by society, but in reality social duties, responsibilities, and opportunities are divided unequally between men and women. This situation stems from traditional gender roles where women are assigned the domestic role and men maintain the breadwinner role, thereby leaving women in an economically vulnerable position.

Even though Estonian policy on families offers many different ways of support to families in order to increase the birthrate and promote harmonious, high-quality family life, all academic and media studies conducted so far have shown that the time women devote to their families is larger than the time devoted by men, leading to higher levels of stress in women.

Furthermore, there is a significant gender wage gap in Estonia – according to Statistics Estonia, the gross hourly wage for women workers was 23.3% lower than the gross hourly wage for men employees in 2014. Even though women are granted the same human rights as men, women are still seemingly pressured to be equal in a primarily male-dominated world.

When women feel the work-family conflict, they often experience feelings of guilt because they cannot abide by society's standards and expectations in relation to balancing work and family. Women should not have to sacrifice themselves by choosing between family and work. Balancing work and family is important to a person's self-esteem, self-satisfaction, and harmonious life in general.

Work-family conflict has two main directions – work-family conflict where the conflict occurs when work-related responsibilities start disrupting family life and family-work

conflict where the conflict occurs when family-oriented activities start disrupting work life.

Balancing work and family life is considered a priority both in contemporary Estonia and other European countries. The two completely different roles of women are being mentioned more and more frequently in strategic documents and action plans as a legitimate goal, because the work-family conflict is seen as a threat to the birthrate and women's employment rate.

The purpose of this thesis was to determine whether the frequently mentioned issue of balancing work and family is also relevant in Audru Parish and to find out which are the indicators of emotional well-being of the women of the parish.

The following questions were posed to reach the goals of the study:

- Do mothers of kindergarten-aged children find balancing work and family to be difficult?
- To what extent are women content with their economic status?
- Which social factors influence the decision to have children the most?
- Which are the indicators of stress in the lives of the women of Audru Parish?

This thesis focused mainly on the work-family conflict and used a formerly developed questionnaire (Lin, Chen, Sun, 2015), which was used to evaluate the difficulties of balancing work and family life or coping levels. To evaluate sources of stress, the questionnaire used Parasuraman's (1992) ten arguments of the life stress scale. According to Catherine Hakim's preference theory, the questionnaire asked respondents to choose their preference out of the following options – domestically oriented (family and children important), work-oriented (work and career important), or adaptively oriented (both work and family important).

The study was conducted in March and April 2016. Results gave an overview of the emotional wellbeing and coping of the women of Audru Parish in relation to balancing family and work. Accumulated data was analyzed and compared to a woman who is married or in a civil union and a single woman raising a child/children.

The sample of the study consists of the mothers of the children of the six kindergartens in Audru Parish. Results showed that the majority of kindergarten-aged children were raised in a two-parent families and the mothers estimated their economic situation to be mostly satisfactory (53%), which can be interpreted as not very good but also not very bad.

The coping with balancing work and family of the mothers of kindergarten-aged children in Audru Parish was rather positive. 87% of the women participated in the work life, and the majority worked full-time. Most women did not indicate the presence of the work-family conflict, but 27% of the respondents agreed that they were occasionally forced to change plans with family to accommodate work responsibilities. In the direction of the family-work conflict, the most respondents agreed that work responsibilities had to be rescheduled because of domestic responsibilities. This can refer to the fact that the respondents had young children and are were often obligated to miss work because of a child's illness, giving way to domestic life's disruption of work.

According to the life stress scale, which evaluated the factors that have caused stress within six months, 33% of the respondents indicated that situations in life cause strain often, which can be connected to difficulties women have to face in balancing different roles. Also, the study proved the validity of the conclusion reached in the 2007 Quality of Life study that women who are raising children alone have significantly more stress factors than women who are married/in a civil union and raising children. Women raising children alone indicated that situations in life caused stress always or often 60%.

Even though more than a half of the respondents (51%) indicated that they do not wish to have more children in the future and 37% of women were not certain, it is possible, by relying on the preference theory of Catherine Hakim, to influence women's family planning decisions through social and employment policy, for the respondents were mostly adaptively oriented women (76%) who find both work and family important. The study also showed that 49 % of the women would want to have more children if they had economic stability to stay at home at least for three years.

The results of this thesis were somewhat expected, for there are not many stress factors when children are not yet school-aged because children's primary needs at that age are sense of security and the feeling of being cared for – they do not have school responsibilities or the need to cope independently. The results of the study also indicate that the commuting time should be decreased to create a safer and more peaceful living environment for children, more support should be offered to single mothers to make them feel more included into the society, and classes teaching stress-handling should be offered to families with children.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kairi Lume,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Naiste emotsionaalne heaolu ning toimetulek pere- ja tööelu ühildamisel Audru valla näitel

mille juhendaja on Liina Puusepp,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **17.05.2016**